z
08

MUŽ 1508
355.483 G 18072
L 52
Olvasó

AZ 1848--49-iki ÉVBEN

SZOLNOKTÓL FEL POZSONYIG, ONNAN LE VILÁGOSIG TÖRTÉNT

CSATÁKRÓL

ÉS EGYEBEKRÓL.

IRTA

LT. LENGYEL SÁNDOR

1848--49-iki HONVÉD HADNAGY.

ÁRA 40 KRAJCZÁR.

A tiszta jövedelem ezen műben felsorolt csataképek megörökitésére fordittatik.

NYOMATOTT ERZSÉBETFALVÁN

MATKOVICH A. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1897.

Leltározva 2010

ZMNE
Egyetemi Könyvtár
Ltsz.: 131474

KOSSUTH LAJOS

ELŐSZÓ.

Minthogy a magyar nemzet nagyrésze még maig sincs tisztában azzal, hogy hol, mikor ki és mi okozta a magyar hadsereg bukását, ezek felett csak tapogatódzik, mert az eddig megjelent könyvek egyike sem szól arról világosan. Talán kiméletből vagy tudatlanságból nem tartván e mulasztásokat a hadsereg és országra károsnak; azonfelül oly drágák ezen könyvek, hogy azt a legjobban tudni vágyók meg nem szerezhetik és igy nincsenek is tisztában azzal, hogy hol mi történt és miben állanak a mulasztások, melyek a hazára és hadseregre oly borzasztó sulylyal nehezedtek.

Hogy a magyar nép arról is tudomást szerezhessen, én, mint ki a mulasztás helyein mindenütt jelen voltam, csekély személyes tapasztalataimat adom elő a nagy közönségnek, melyeket részben a nagyobb irók is beismernek, csakhogy ezt nem arra, aki elkövette, hanem egész más irányba terelik és olyanokra akarják rásütni, akik egész ártatlanok és már rég elporladtak s most nem felelhetnek vissza dörgő hangon, hogy „a főbünös te vagy!“

Az ártatlanokat megvédendő, az igazságot világosan kitüntető módon adom elő személyes tapasztalataimat a nagy közönségnek.

A SZERZŐ.

International Rescue Committee
Elisabeth Fund
Buch Nr. 9867

Az 1849-ik évben a 65-ik zászlóalj alakulása, hadviselete és elenyészése.

Az 1849. év január havában Szegeden a főgyülhelyen egy napon körülbelül 1200 ujjonczot mondurba ráztak, még pedig kék nadrág veres zsinórral és paraszt bőrbekecsbe és másnap meginditották Török-Szent-Miklós felé, itt már tisztek vártak reánk és azonnal beosztottak századokba, az altiszteket felszerelték fegyverrel, a legénységet pedig hosszu póznára erősitett kaszákkal és igy ezen ujmódi harczias fegyverekkel tanultuk a fegyvergyakorlatnak a „szuronyt szegezz" nemét, minhogy ezen rögtönzött uj harczias fegyvernemet másképp használni nem lehetett.

Ha jól emlékszem, február hó 2-án, egy szép csendes esős napon kivonultunk a Török-Szent-Miklós alatt elterülő nagy rétre, hol már az isteni tisztelet megtartására egy sátor volt felállitva. A zászlóaljunk Kökényesi őrnagy parancsára imára készen állott. Megjelent a zászló anya Volamék Szapáry grófnő, a zászlót nagy pompával kibontották, felszentelték és mi annak elnemhagyására megesküdtünk és haza mentünk, hol már a szakácsok jó ebéddel vártak.

A zászlószentelés után 2 napra meginditottak bennünket, de nem tudtuk, hova, csak mikor este Czibakházára értünk, itt elszállásoltak bennünket, ha ugyan azt is elszállásolásnak nevezhetjük, ahol 30—40 embert tesznek egy házhoz. Az éjjelt eltöltvén, másnap reggel elindultunk és a hidon átvezényeltek bennünket, a Tisza lapossán megállottunk és vártuk a parancsot, ami nem sokára meg is érkezett, de már ekkor dörögtek az ágyuk, s amint a Tisza laposról a magasabb pontra értünk, megláttuk az előttünk már legjavában folyt csatát, de mi ebben nem vettünk részt, ez nekünk csak egy kis szoktatásul szolgált, de az egész csata nem tartott sokáig.

Akkor történt az az eset, hogy gróf Leiningen még akkor őrnagy, a csata hevében zászlóalját rohamra vezette és annyira belekerült a rohamba, hogy elfogták és azonnal egy tanyába bevitték, hol egy alezredes volt bent és az alezredes azonnal egy fára mutatott, hogy a rebelisnek ott a helye, de Lainingen ezen biztatásnak oda se nézett és egész jó kedvvel mondotta, hogy ha megérdemelte, szivesen meghal a szabadságért, de eközben a zászlóalj észre vette, hogy őrnagya hiányzik és valame-

lyik elkiáltja magát, hogy a tanyába vitték, mely már akkor lovas németekkel volt körülállva. Minthogy a gyalogság egészen visszanyomatott, a zászlóalj vad orditással rohanta meg a tanyát és egy peroz alatt nemcsak Leiningen lett kiszabaditva, de az alezredes is több lovasaival együtt fogságba esett. Igy nagyon jó kedvvel vonultunk vissza Czibakházára, Leiningen gróf az alezredest is magával hozván, saját szállásán szállásolta el és kezdte biztatgatni az alezredest, hogy ezelőtt egy órával ő volt a foglya az alezredesnek, de a dolgok megváltoztak és most már ő teszi azt az alezredesnek, amit neki ajánlott és az udvaron lévő nagy akáczfára mutatott, hogy ez éppen alkalmas lesz a műtét kivitelére. Az alezredes elkezdett sirni és elpanaszolván, hogy mit fognak csinálni neje és gyermekei, ha őt felakasztják, de Leiningen őrnagy hajthatatlan maradt az alezredessel szemben, azonban szivből másképp gondolkozott és megkinálta az alezredest jó szivarokkal és megtraktálta jó ebéddel, de ez sem szivarozni, sem enni nem tudott, csak arra gondolt, hogy ő már másnap 8 órakor a fán fog lógni, mint ezt neki Leiningen megmondotta, egész éjjel nem aludt, mindig sirt és imádkozott, várva a reggelt. Leiningen azonban még este kiadta a parancsot, hogy az alezredes lovát 8 órára reggel jól megetetve, felnyergeljék és még két huszár legyen utra kész. A reggel elérkezvén, az alezredesnek a reggelit behozták, de ő egy kortyot sem tudott lenyelni, ekkor a két huszár előáll, az alezredes lovát vezetékkészen hozzák a ház elébe, erre elébe áll Leiningen az alezredesnek, ezt mondja neki: „No látod, mi nem vagyunk nektek ellenségetek, sem nem vagyunk rebelisek, ezek ti vagytok, mert ti akarjátok megakadályozni azt, mit nekünk felséges királyunk megadott, és én most mint jóbarátot, elkisértetlek a ti előőrsötökig és vezéreljen az Isten békével, de ha még egyszer fogságba kerülsz, nem állok jót érte, hogy fel ne akaszszanak. S most Isten veled, tanuld meg, hogy a hatalommal nem lehet mindig elbizakodni egy katonának." Ezzel utnak bocsájtotta az alezredest, kiről többet még hirt sem hallottunk.

A kápolnai csata.

Egy alkalommal századunk első és második szakaszának rendelet jött, hogy Tisza-Füredre ágyukat kell kisérni. El is indultunk és mikor Tisza-Füredre értünk, onnan már az ott állomásban lévő sereg elvonult, mi pedig az ágyukkal utánuk, de a Tisza lapossán lévő töltés a nagyviztől nagyon el volt ázva és a sok szekerek által erősen felvágva, melyen ágyuinkkal nehezen haladhattunk, de mégis átjutottunk a Tiszán, este felé az országut mellett megállottunk, hol a Tisza-Füreden rekverált szénából a szekerészek lovaikat jól megetették és reggel korán indultunk, de alig indultunk el, már hallatszott az ágyuzás és jön egy futár, hogy gyorsan menjünk. Alig megyünk

egy negyedórát, jön ismét egy futár és 6 ágyut átvesz s gyors trappban meginditja azokat, mi pedig amilyen gyorsan csak lehetett gyalog menni, siettünk és megérkeztünk egy kis kerek erdőhöz az országuttól balra, ezen egy futár jött elibénk, ki a tüzérparancsnoknak valamit mondott és a tüzérparancsnok balra az erdő alatt egy kis magaslatra vezeté az ágyukat, mi pedig fedezetül maradtunk. Itt már több holttest is volt és a község alattunk feltünt. Éppen a templom környékén borzasztó elkeseredéssel folyt a csata, a zanini olasz zászlóalj volt ez, ki Magyarországban maradt, Venturin Camilló őrnagy gróf vezetése alatt — gróf Barlaváry Margit jegyese — kinek a lábát meglőtték és fogolylyá lett s harmadnapra herczeg Hohenstein Vilmos császári királyi vértes ezredes, mint a gróf kisasszonynál vetélytársa, agyonlövette, de ő meg dicstelen halállal Szolnoknál a Zagyvába fult. Tul a falun valami cserjés vagy szőllő hegy volt, nem tudom, csak azt láttuk, hogy ott több német csapat huzódott lefelé a faluba, a tüzér parancsnok ezt látva, hirtelen lemozdonyoztatja az ágyukat és czélba véteti a tuloldalon mutatkozó német csapatokat, melyek a templom felé tartottak s megkezdette rájuk a tüzelét, mire azok hirtelen megfordultak és fel a hegynek sebes futásban megindultak, eközben a templom környékén harczoló honvédek meg szaladtak kifelé, de csakhamar megállottak és összeszedvén magokat, ujbói megkezdődött az erős lárma és tüzelés. Néhány perczig tartó küzdés után bajtársaink ujból hátrálni kezdtek és ezalatt már ki lehetett venni a német csapatokat és az ágyut reájuk lehetett irányitani, eddig nem lehetett az ágyukat a harczoló ellenségre használni, mert össze voltak keveredve honvédeinkkel, de midőn alkalom nyilt az ágyuk használatára, egy sor lövés zavarba hozta őket és látszott a kibontakozásuk, amint a cserje felé fel a lankis hegyoldalnak vonulnak, mely bajtársainknak némi szünetre nyujtott alkalmat, ami ugyan nagyon is jókor jött rájuk nézve. Azonban mi sem maradtunk szárazon az ágyu fedezeten, mert mikor az első lövést az ágyuból megtettük, a német tüzéreknek azonnal felénk fordult a figyelmök, és a tuloldalról oly erős tüzet adtak ránk, hogy kapkodhattuk a fejünket és a lábunkat, mint amely lovat a legyek erősen csipnek. De nagy szerencsénkre szolgált az, hogy az ágyuink egy kis lejtős helyen állottak, melyeket egy előttünk álló magaslat fedezett és az annyira megakadályozta a német sógoroktól felénk küldött golyókat, hogy nagyobb része az ellenbuczkába ütődött és ha magasabbra emelték az ágyujokat, a fejünk felett repültek el a golyók s igy közülünk csak 2 honvédet és 3 tüzért sebzett meg valami kartács illetve gránát darab, eközben a faluban megszünt a puska ropogás és látszott a tuloldali cserje közt, hogy vonulnak a sógorok felfelé, ekkor a mi ágyuink is a magaslatra felvonultak és innen tüzeltek, mig a csatának egészen vége nem lett.

Szolnoki próba-ütközet.

Egy este parancsot kaptunk, hogy ki akar csatába menni, az jelentkezzen. Én is felirattam magamat és másnap korán reggel a jelentkezettek összegyültünk és a gyülhelyen beosztottak bennünket szakaszokba és zászlóaljba, mert mind olyan gyülevészek voltunk több zászlóaljból összeszedve, akik önként jelentkeztek. Vizsgálatot tartott felettünk a vezénylő főtiszt és akinek az arcza vagy más egyebe nem tetszett, a gyülhelyről visszaküldötte. Én igen örvendettem azon, hogy én mégis beváltam csataképesnek, igy indultunk Szolnok felé egy darabig az uton, azután utnélkül haladtunk torony irányába, mig valami nagytöltéshez jutottunk, mindig csendesebben, mig egyszer megkezdődik az ágyuzás és mi kibontakozunk a füzesek közül s látjuk, hogy két lovas csapat hirtelen összecsap. Megindulunk a Tisza felé és amint megpillantanak bennünket, az egyik fél hirtelen sebes vágtatással a Tisza hidja felé tart, eközben minket a hidtól iszonyu ágyutüzzel fogadnak, a másik csapat nem veszi üldözőbe a megszálasztottakat, hanem azok is szétoszlanak, haladnak olyformán felénk, mintha a hátunk mögé akarnának kerülni. Mi hirtelen fel nem ismertük, de később egy lovas futár jött hozzánk, hogy vonuljunk vissza, a futár mondotta, hogy az a csapat, mely felénk tartott, egy csapat lengyel lovasság volt, mely ki volt küldve, hogy a németeket csalják kijebb a hidfőtől, hogy a hátuk mögé kerülhessünk, de a lengyelek hamar felvették az atakot és igy nem kerülhettünk a sógorok háta mögé, de különben a németek is látták, hogy miben sántikálunk és siettek vissza a fészkükbe.

A bevétel előtt még egyszer történt egy ilyen kirándulás Szolnok alá, akkor az egész zászlóaljunk kint volt és egész a Tiszáig hatoltunk, hol ugyancsak ránk durrogattak a németek, de kárt nem tettek.

Szolnoki nagy csata.

Ki volt adva parancsba, hogy ahányszor riadót vernek, mindannyiszor összes készleteinkkel ki kell állanunk. Igy történt ez egy napon, márczius 4-én, hogy verik a riadót, de különben szóval is hirdették, hogy mindenki ugy gondolkozzék, hogy minden holmiját magával vigye, mert nem biztos abban, hogy vissza fog-e jönni vagy nem, ergo tehát elindultunk minden czakompakkostul és mentünk. Már késő este volt, mikor Tisza-Várkonyra értünk, hát látjuk, hogy annyi a hajó a Tiszán, mint a csillag az égen és ugyancsak hordja a honvédeket és az ágyukat keresztül, a mi zászlóaljunk is átkelt s mikor rendbe állottunk, az őrnagyunk Kökényesy az ő szép modorával előadja, hogy Szolnokra megyünk és ha az Isten megsegit bennünket, már reggelre bent kell, hogy legyünk Szolnokon, de minthogy a zászlóalj még fiatal és nincsen fegyverrel ellátva,

csak kaszáink vannak, tehát mi most nem tehetünk más egyebet, mint rohamot, amire már tanitottak bennünket és a roham többet fog érni, mint a hiába való pufogatás. Erre szerettünk volna egy nagy éljent kiáltani, de nem volt szabad, csak csendességben kellett előre menni egyenlő léptekkel. Már szépen kezdett szürkülni, de minél inkább világosodott, annál jobban erősbödött a köd, egyszer aztán Czegléd felől valami távoli dü-

DAMJANICH JÁNOS

börgés hallatszott mind közelebb, mire nemsokára puskalövés vegyült a dübörgés közé. A lövések után mind nagyobb-nagyobb zaj, mindenfelé helylyel-közzel nagyobb puska ropogás és egy-egy ágyu dörrenés. Kezdett jól világosodni, mi egyaránt rendes lépésben haladtunk előre, de a fegyver s ágyu tüz nagy erőt fejtett ki mindenfelé, eközben a Tisza parton a város közelébe értünk, hol egy csapat német jágerral találkoztunk, a dobos

megkezdi a roham jelzését és mi a lármát, melyet a roham alkalmával tennünk kellett, mely oly nagy hatást gyakorolt még mi reánk is, hogy nem hiszem, hogy lett is volna egy is köztünk, kinek a haja szálai az ég felé ne álltak volna és a háta ne borsódzott volna, hát még az ellenségé, ki gyors futásban keresett menekülést s a piaczon lévő sóházba beálltak, hol állást foglalva, erősen reánk tüzeltek, s mi ujból rohamot intéztünk, melyet a kint levő sógorok, daczára erős tüzelésüknek, ki nem állhattak s ujból szaladtak, csakis a sóházba szorultak tüzeltek még erősen, miközben őrnagyunknak szép tarka lovát is meglőtték, de élve maradt. Erre őrnagyunk a sóház felgyujtását rendelte el, mire több honvéd ölszámra hozta a gazt a Tisza széléről, hova ez mint trágya volt kihordva és pár percz alatt kezdett füstölni a sóház oldala. A benlévő vadászok ezt észrevették és feltárták a sóház nagy kapuit, ezen tódultak ki és erős tüzet adtak ránk, mert mi még akinek volt is fegyvere, azt csakis a „szuronyt szegezz"-nél használtuk, mert azt tartottuk érvényesnek. Megjegyzendő, hogy a sóház négy ily nagy és erős faalkotmányból állott s mindegyiken volt 3—4 oly nagy kapu, melyeken szekerekkel lehetett ki s bejárni. Mintegy 50 czentiméter nagyságu ablakai voltak, vasrácsczal ellátva, melyekből nagyon jól lehetett tüzelni, nagyon is megdézsmáltak bennünket, mire ki tudtuk füstölni őket a sóházból. Egy zászlóaljnál több vadász keresett itt menedéket. Őrnagyunk látván a nagy kirohanást, intett a dobosnak, hogy rohamot verjen, mire az egész zászlóalj, hallva a roham jelzését, vad lármával, melyet már előlegesen betanultunk, egyszerre valamennyi kasza hegye mind a németek felé fordult, a németek egy utczán megkezdték a futást, mi a kaszákkal utánuk, de folytonosan oly lármával, hogy azt lehetett volna képzelni, hogy ott nem egy zászlóalj, hanem egy ezrednél is több honvéd van. Igy a nagy lárma közt futottak a vadászok a Zagyva folyó felé, de oly erővel, hogy mikor a sógorok csapatjának az eleje a vizhez ért és meg akart állani, nem lehetett, mert hátulról a tömeg oly erővel nyomta az elsőket, hogy azoknak lehetetlen volt megállani és menthetetlenül a vizbe kellett nekik menni. Mikor a tömeg hátulja észre vette, hogy elöl a tömegnek már nagyobb része a vizben van, pillanatra visszafordult és látta azt a különös mondurral felruházott és mindenféle fegyverrel fölfegyverzett és oly erős vad riadásba kitört tömeget a háta mögött, jónak látta mind a vizbe való halálnak neki menni és igy egyszerre egy németet sem láttunk, csak néhánynak a tollas kalapja uszott a viz tetején. Amint a viz szélén megállottunk és őket megsemmisülve láttuk, a legnagyobb sajnálatunkat fejeztük ki azon sok szép fegyverek és tölténytáskák elpusztulása felett, melyeket magukkal a Zagyva fenekére levittek. Ezekkel elvégezvén dolgunkat, visszafelé fordultunk, hol már az asszonyok és az otthon volt öreg emberek a megtisztitott utczákba cseberrel hozták ki a bort és kenyeret s osz-

togatták majd minden ház előtt, ami nekünk igen jókor jött, mert már bizony a tegnap déli jóllakásra nagyon is elkelt.

Mig a küzködés tartott a sóháznál, a templomon, mely a sóház közelében van, a fekete-sárga zászló lengett, erre a mi zászlótartónk a két zászlóőrrel felmentek a toronyba a zászlót kicserélni, de nagy volt a meglepetésük, mikor ott egy izmos németre akadtak és a zászlót átkarolva, senkinek sem engedte át. Erre a két zászlóőr megragadta a sógort és zászlóstól együtt letaszitották a toronyból.

A reggel hallott tompa moraj és később fegyver ropogás egy Czegléd felől jövő gőzöstől jött, mely német katonákat hozott Szolnokra. De minthogy mi t. i. a magyar sereg balszárnya már a vasuti töltést elfoglaltuk, a töltés mellett valamelyik parancsnok két ágyut állittatott fel arra a czélra, hogy ha a mozdony meg nem állana, lőjje le, de a mozdonyvezető a dolgot észre vette és mozdonyát idején megállitotta, a vonat megállására a katonák figyelmesek lettek és az ablakon kifelé kezdettek lövöldözni, gyanitván, hogy Szolnokon még semmit sem tudnak, mert igen nagy a csendesség és igy is volt, mert ha ezek a vonaton a lövöldözést meg nem kezdik, mi Szolnokot csendben egészen körülzároljuk, de ezen lövöldözés figyelmessé tette a főposztokat, ami ezen az oldalon nagyon gyéren volt, mert minket erről az oldalról sohasem vártak és nem is képzelték, hogy mi hir nélkül ezen az oldalon támadhassunk, miután a Tiszamentén egész Czibakházáig mindenütt a granicsárok őrt állottak, de ezt akként lehetett keresztülvinni, hogy a megelőző napon egy bátor huszár hadnagy vezénylete alatt Tisza-Várkonynál, miután a granicsárok a nagy komp kötelét elvágták, egy század huszárral a Tiszán átusztatott és az ott őrködő granicsárokat elfogta és a melyek még Czibakháza felől jelentést vittek volna, mind feltartóztatta. Tehát 18 óráig Szolnokon erről a részről jelentést nem kaptak s igy lett lehetővé téve a megkerülés, mely daczára annak, hogy Vécsey tábornok 4 órakor a Török-Szent-Miklós felőli részre, hol neki kellett volna a csatát megkezdeni, nem érkezett meg és daczára annak, hogy a vonaton tett lövöldözés már figyelmessé tette a fősereget és rögtön védelemre keltek, mégis nagyon jól ütött ki ránk nézve a nagy nevezetességü Szolnoki csata, mely kulcsa volt az egész felvidék megmentésének.

A városba a legnagyobb rendetlenségben, kisebb-nagyobb csapatokba vonultunk be, ami természetes volt, mert azt még képzelni sem lehet, hogy ily tanulatlan nép valóságos rendet tartson. A jó polgárság már minden háznál egy-egy cseber borral és szép fehér kenyérrel várt reánk. Innen az őrnagyunk egy tisztet több legénynyel elküldött a Sóház-térre és a Tisza szélére a sebesülteket összeszedni és nekik segélyt nyujtani, mert ilyenek nagyon sokan voltak közülünk, minthogy nemcsak a sóházból, hanem tul a Tiszán a nagy hid fősánczaiból okádó ágyu tüz is nagyon megdézsmált bennünket, mig be-

látva vesztöket, a hidon át a Zagyva alsó hidján kezdettek menekülni, mit a parasztok észre véve, vasvillával állották utjokat, ezáltal nagyon sokan kerültek fogságba a sógorok közül. Én kissé bágyadtnak éreztem magamat és egy jómódu öreg gazdánál félreállottam, néhány perczet átpihenve falatoztam és pár pohár bort megittam, ezután én is utnak indultam a zászlóalj után. Alig megyek a harmadik házig, jön egy fiatal főtiszt lóháton, kit nem ismertem. Megszóllit és mutat egy pont felé, az egyenes utczából jól meglehetett látni tul a Zagyván 2 ágyu, 4 nagy társzekér és egy kisebb könnyü futó bricska volt. Megmagyarázza nekem, hogy menjek vissza és amennyi honvédet kapok, szedjem össze és a Zagyva mentén egészen a város végén egy ház van, azzal szemben a Zagyván keresztül egy hid áll, melyen a társzekér és ágyuknak át kell jönni. Ha oda érünk a házhoz, rejtsük el magunkat és mikor látjuk, hogy a szekerek eleje már a hidon van, tüzeljünk rájuk. Ez igen gyorsan ment és a főtiszt még figyelmeztetett is, hogy minél gyorsabban teljesitsem ezen feladatot. Tehát neki indultam gyors léptekkel, egy kicsit magamat kipihenve és egy pár pohár bortól jól felvillanyozva, a kijelölt irány felé, hol még 7 honvédet találtam, de nem a mi zászlóaljunkból, felhivtam öket csatlakozásra és miután megmagyaráztam nekik feladatom czélját, készséggel csatlakoztak hozzám és igy tovább haladtunk, bujkálva kerteken keresztül. Mire a kijelölt házhoz értünk, 8-an szedődtünk össze; a ház véggel állott a hid felé, mi tehát a háznak azon végéhez állottunk, ahonnan nem láthattak. Mikor a társzekerek nagy gyorsasággal a hidra értek, mi kiállottunk a ház háta mögé és gyors tüzelést kezdettünk, a tüzelésre a szekerészek lovaikról leugrálva, kezdették kifogni a lovakat, de mi ezt észre véve, annak megakadályozására nagy lármával a hid felé rohantunk, ami a sógorokat nagyobb zavarba hozta, mint a puska lövések és kegyetlen futásban kerestek menekülést. A két ágyu még a töltésen volt és az egyiket vissza akárták forditani, eközben leborult a töltésről és kénytelenek voltak lovastól együtt otthagyni s örvendettek, hogy a maguk bőrét megmenthették. Mi az ő üldözésükkel nem törődtünk, hanem a szekereket kezdettük kutatni, én a kis futó kocsit vettem szemle alá, ahol sok irományokat, finom férfi fehérneműeket, asztalneműeket, egy finom stuccot, fegyvert, ahhoz golyóöntőt, golyót és egy csomag apró kulcsot találtam, melyeket az irományokon kivül mind magamhoz vettem, eközben a társzekereket kereste föl a többi bajtárs és ott több ládákat fedeztek fel, melyeket kinyitni nem tudtak, nekem ez tudomásomra jutván, felmásztam az egyik társzekérre és próbáltam a kulcsokkal a ládákat kinyitni, de e közben egy Nagy nevezetü főhadnagy, nem tudom, hogy melyik zászlóaljtól oda jött és felszóllitott bennünket, hogy a szekerekről szálljunk le, mert azokat a ládákat felnyitni nem szabad, én pedig a kulcsokat adjam által neki, de én a kulcsok átadását meg-

tagadtam tőle azon szempontból, hogy én a kulcsokat csakis a századosomnak adom által, magamat igazolandó, hogy miért maradtam el a századtól. Felirta mindegyikünknek a nevét és felszóllitott, hogy maradjunk továbbra is a szekerek mellett, én azonban mint nyughatlan természetű, meguntam a szekerek melletti ácsorgást, hallva a nagy ágyuzást és puska tüzet, felszedtem a kocsin talált értékesebb tárgyakat és a városba befelé indultam, a városban azonban a polgárság meglepett, akik már ekkor nagy mennyiségben mutatkoztak mindenfelé, a nálam lévő czikkeket a stuccon kivül, mit eladni nem akartam, egy percz alatt mind megvették és még reáadásul meg is traktáltak. Igy azután jóllakva, magamat kipihenve, a finom stuccot és a kulcsokat, melyeket a századosomnak szántam, magammal vivén, elindultam a zászlóalj után. Mig a zászlóaljat kerestem, a csatatéren ögyelegve, ráakadtam azon helyre, hol a harmadik zászlóalj a tizenkét ágyut elfoglalta és ahol a 9-ik zászlóalj a vérteseknek szuronyt szegezve rohant és a Zagyvába szoritotta őket herczeg Hohensteinnel együtt, ki pár nappal előbb akasztatta fel Venturini Camillot, a zanini zászlóalj őrnagyát. Az az eset, hogy a gyalogság a lovasságot ily sikerrel támadta meg, a világtörténelemben is páratlan. Ezeket az ott feküdt sebesültektől tudom. A zászlóaljat addig nyomoztam, mig meg nem találtam. Már este felé volt az idő és a tüzelés is beállott mindenfelé, zászlóaljunk egy buzaföldön ütött tanyát, de a századosunk már nem volt a századnál, valahova elvonult vacsorára és én a neki szánt szereket ez este nem tudtam átadni. A többiek mind kérdezték, hogy hol voltam, mondták, hogy ők már, de meg a százados ur is azt gondolták, hogy elestem, eközben én rosszul kezdtem lenni, fáztam és nagyon rosszul éreztem magamat. Magamhoz vettem a kis német fegyvert és elindultam a város felé, mely nem volt messze a táborhelytől. Amint megyek az utczán, egy háznál kint áll egy jó képü öreg ember, aki megszóllitott, hogy hova megyek. Én bizony mondtam, hogy egy kis jó nyugvóhelyet keresek az éjszakára, mert nagyon rosszul vagyok. Ó édes fiam, jöjjön be hozzám, megnyughatik itt én nálam az éjjel és még jó vacsorával is szolgálok. Megköszöntem a szivességet és bementem vele a házba s ugy tünt fel előttem, hogy az öregnek nem volt felesége, csak menye, kinek elmondotta az öreg, hogy mi végett mentem hozzájuk és a jó menyecske azonnal felbontott egy oly magas ágyat, ami majd a padlásig ért. A vacsorát megköszöntem és belefeküdtem az ágyba azzal a kéréssel, hogy hajnalban keltsenek föl, mert nagyon jókor ki akarok menni, hogy meg ne büntessenek. De az öreg ezen kérésemet nem teljesitette azon szempontból, hogy sajnált felkelteni, mert nagyon jól aludtam, de mégis virradatkor fölébredtem és gyorsan felöltöztem s a zászlóaljhoz siettem, melyet már nem találtam azon a helyen, ahol este hagytam. Köd volt, nem láttam széjjel, de a harmaton csapott nyomon, mint a kopó, minde-

nütt mehettem és kevés idő után meg is találtam őket, kik éppen akkor kezdettek sorakozni. Én hátulról észrevétlenül a helyemre állottam, hol egyik kenyeres pajtásom a fegyveremet a kezében tartotta, mert meg kell emlitenem, hogy mikor Kökényesy őrnagyunk tudtunkra adta, hogy Szolnokra megyünk és miután fegyverünk nincsén, tehát csak szuronyt szegezve mehetünk (ami meg is történt) s megesküdtünk, hogy a csata végével oly honvédet, ki kaszáját fegyverrel a csata folyamán ki nem cseréli, azt gyávának nyilvánitjuk és magunk közt meg nem türünk. A sorakozás megtörtént, a zászlóalj előtt több főtiszt összejött, köztük Nagy főhadnagy is, ki mesterségére nézve csizmadia volt, hanem mint régi katona, gyorsan emelkedett. Nagy főhadnagy elővett egy listát és legelőször is engemet szóllitottak ki, el lehet képzelni, hogy mennyire meg voltam ijedve, mert azt hittem, hogy megtudták, hogy az éjjel elhagytam a zászlóaljat és hogy a városban háltam. Kimegyek nagy szomoruan a többi közül és ott láttam azt a főtisztet is többed magával, aki engem a társzekerek elfogatására küldött, ugyszintén századosom is, ekkor Nagy főhadnagy felolvassa a neveket s a zászlóalját is megnevezi, akiket ott talált a társzekerek elfogásánál és mondja, hogy a kulcsok nálam vannak. A századosom egy Säffert nevezetü, katona iskolából kikerült német születésü ember volt, derült arczczal fordult hozzám, én a kulcsokat már ekkor a zsebemből kivettem és feléje nyujtottam a stuccal együtt, melyet ő ezután minden ütközetben, ahol csak használhatott, használt is. De még ekkor is reszkettem félelmemben, amit észre is vettek rajtam, hanem azonnal több nagy rangu tiszt jött hozzám azzal a fiatallal, aki nekem az utasitást megadta és kezdették a vállamat veregetni, elhalmoztak dicséretekkel, kiállitottak a többi elébe hősnek és bátoritottak, hogy máskor is bátor legyek, mert csak a bátor katona menekülhet az ellenség golyójától, a gyávát pedig azonnal el is éri és életét kioltja; én örvendettem annak, hogy büntetés nélkül szabadultam, de a bátoritó szó is hatott rám, mert átélve azon nagy csatát jobban felvilágosodtam és más gondolkozásu fogalmaim lettek, mert már mint tizedes, mert annak lettem kinevezve ez alkalommal és még a fentebb mondottak mindig a fülembe hangzottak. Ezek bevégzése után zászlóaljunk egy tábori helyet keresett és ott letáborozott, hol az előbbi 48 órai fáradságot volt szándékunk kipihenni, éjjel a tüznél, mert hideg volt. Egyszer csak egy cseh származásu vadász beállit közibénk a tüz mellé, minden fegyver nélkül, mi rögtön felugráltunk és megragadjuk a sógort s beszéltünk hozzá, de ő egy szót sem szólt, én aztán németül kezdettem vele beszélni, mire ő csak anyit mondott, hogy eltévedt; egyebet nem tudtunk meg tőle, mi azonban jelentést tettünk a főőrállomásra, csak az volt a csoda, hogy hogy tudott áthatolni az őrszemek közt. Szolnokon még egy pár napot töltöttünk és ujból visszamentünk Török-Szent-Miklósra.

Török-Szent-Miklósra megérkeztünk után első dolog volt a fegyverek rendezése, mert még képzeletnek is csoda volt az a sokféle fegyvernem, ami a zászlóaljnál a szolnoki csata alkalmával összeszedődött, volt azok közt a gyalogság minden osztályából és lovassági fegyvereknek minden neméből, hanem ezeket mind beszedték és egész uj czilindires fegyvereket, töltényládákat és töltéseket osztottak ki; — hasonlóképen beszedték bőrbekecseinket és az időhöz képest vászon ruhát és köpönyeget kaptunk, ugyszintén csákót is és azon parancsolatot kaptuk, hogy Szolnoknál tett bátorságunkért a német vadászokkal szemben, megkaptuk bátorság jelétül a fehér kakas tollat, most azonban mindenki iparkodjék csákója rózsájához mentül előbb és mentül hosszabb kakas tollat szerezni és holnap a parancsolatra azzal kirukkolni, mely felett az őrnagyunk szemlét fog tartani. Nosza volt a kakasoknak hadd el hadd. Mert valamennyi honvéd mind a kakasokat üldözte — voltak olyanok, akik kimentek a tanyákra és onnan hozták a kakas tollakért — node ezt mégis mindegyik beszerezte. Másnap mikor kiállottunk a főtéren, ugy néztünk ki, mint egy toll-erdő, de már egész katonásan, köpönyeg, csákó, tölténytáska, fegyver, oldaltarisznya, de borju még nem volt; a vizsgálatra több idegen tiszt is jött, s mikor a szemle megtörtént, Kökényesy őrnagyunk a zászlóalj elébe állt és a Szolnoknál tanusitott bátorságunkért ujból köszönetet mondott és kijelentette, hogy e zászlóaljjal bármely őrnagy egész bátorsággal neki mehet a legnagyobb veszélynek és hogy ő e fiatal zászlóaljat soha el nem hagyta volna, de őt most a haza érdeke másfelé szólitja s ezzel átadott bennünket Lehószky János őrnagynak, ki betegségén kivül egész a gyászos fegyverletevésig nem hagyott el bennünket. Ily körülmények közt még pár hétig maradtunk Török-Szent-Miklóson, hol a fegyver-gyakorlatot a legnagyobb mértékben gyakoroltuk, meg a czéllövést is, mig végre egy szép napon parancsot kaptunk az elutazásra. Több napon át mentünk és több helyen napokat is töltöttünk, mig végre a nagykátai országuton haladva, tompa morajt hallottunk, de az mind erőssebbé válik és már nem nagyon messze voltunk Nagy-Kátától, midőn sebes vágtatva jön egy huszár ordinánez és sietésre szóllitja a fel a zászlóaljat mondván, hogy Klapka táborát már vissza szoritotta a német Bicskénél.

Bicskei csata.

A veres sapkás kilenczedik zászlóalj ment előttünk, hátul pedig egy lovas csapat, azok után az ágyuk, az ordinánez az ágyukhoz sietett, mi pedig gyors léptekben mentünk előre, mig az ágyuk sebes vágtatva haladtak el mellettünk. Ekkor már bent voltunk Nagy-Kátán, hol a nép a legnagyobb örömmel fogadott bennünket, de veszteni való időnk nem volt, haladni kellett sebesen T.-Bicske felé, ami még jó futás Nagy-

Kátától. A nagykátai és t.-bicskei határt választó patakhoz értünk; ez egy olyan patakocska, amit átugrani nem lehet, de még átlábolni sem, mert oly iszap van benne, hogy mindenelnyel, ezen a Nagy-Kátától vezető uton a tápió-bicskei határon lévő patakon egy kis hid volt, melyen csak egy szekér fért el, a

NAGY SÁNDOR

hidon tul több ágyu volt felállitva a hid védelmére a németek részéről és balról az erdő közt erös csapat volt felállitva ezek fedezésére, az erdő háta megett egy csapat lovasság volt felállitva. Egyszóval a hid védelmére nagy sulyt fektettek, a hid közelébe az illő távolságban a mi ágyuink is lemozdonyoztak és felvették a harczot a sógorokkal és keményen rájok tüzeltek. A 9-dik veressapkás zászlóalj három százada a patak mellett

lefelé a német lovasokkal foglalt állást és azokat volt hivatva az erdő háta mögül eltávolitani, két század pedig az erdő közt meghuzódott, hogy a gyalogságot távolitsa el az ágyuk közeléből, mig egy század a hidon átrohanásra készen állott. Mikor a német lovasság és gyalogság megkezdte a hátrálást, ekkor a 9-dik zászlóaljnak a még tétlenül állott százada megkezdte a rohamot a sógorok ágyuira, mely alkalommal a mi ágyuink a németek ágyuira borzasztó kartács tüzet szórtak. Ezen borzasztó kartácsozástól a sógorok ágyuitól nagyon sok ló elesett s igy a németek alig tudtak egy ágyunál többet elvinni, eközben már a lovas csapat is átkelt a hidon és felmentette a többi 5 századot a tüzeléstől és azok is átkeltek a hidon és az erdőben volt gyalogságot támadták meg és szoritották mind összébb-összébb. A mi zászlóaljunk azalatt az idő alatt jobbra egy kis völgyecskébe vonult és balra felkanyarodott egy kis dombra, honnan Bicske és az egész harcztér jól meglátszott és a patak-malom közvetlen alattunk állott, mely erősen meg volt rakva cserepárokkal azaz német hatkapczásokkal, mert mi a fekete kamáslival ellátott németeket cserepároknak neveztük, de ezalatt, midőn a német ágyukat elhalgattatták a mi ágyuink, a patak mellett felfelé huzódtak és a malmot megszállva tartott cserepárokra kegyetlenül rájok kartácsoltak, mire mi megkezdtük a rohanást. Szerencsére a malom zsilipje mintegy 10—15 öl hosszuságban deszka fenékkel volt ellátva, mely nekünk az átkelést nagyon megkönnyitette, tul a malmon egy kis erdő volt, de ebben sem maradtak meg a sógorok, mikor az erdőbe behatoltunk, elcsodálkoztunk, hogy a cserepárok hova lettek oly gyorsan, mert akiket távolabb láttunk, tudtuk, hogy nem azok, kik előttünk álltak. A mint kiértünk az erdőből egész zászlóalj sortüzet ad reánk, mert ezen hely homokbuczkás volt és ők egy ilyen gödörbe voltak elrejtőzve, honnan ki nem látszottak és nagyon jól elvoltak takarva, most szuronnyal kellett őket onnan kiverni és valami száz lépésnyire ujból egy olyan helyen huzódtak meg, mi pedig folytonosan utánok, de ekkor már érkezett egy más zászlóalj is hozzánk, de a németekhez is és igy kellett őket gödörből-gödörbe követni és onnan kiszoritani szuronnyal, eközben a Klapka tábort szoritó csapat észrevette, hogy oldalba erősen megvan támadva, de a Klapka tábora is megtudta, hogy megérkezett a Damjanich tábora és már harczba ereszkedett, uj lelkesülést kaptak és nagy erővel neki feküdtek az őket az előbb legyőzöttnek és körülbelül három óra alatt egész harcztérnek urai lettünk. Annyi halottat még a németek közül egy csatatéren sem láttam, mint itt. Estére visszamentünk Nagy-Kátára és ott háltunk, mert az utánunk érkezett csapatok vették át az éjjeli felügyeletet és üldözést.

Itt történt az az eset csata közben, hogy Sebő huszárkapitány huszárjaival ágyufedezeten volt és N. N., dragonyos kapitány, akit a német seregben a legerősebb és legjobb vi-

ZMNE
Egyetemi Könyvtár
L. sz. 131474

vónak tartottak és Sebő kapitány is igy volt ismert, az ágyukat akarván dragonyosaival kézre keriteni, a csata folyamán kihivta Sebő kapitányt párbajra, kit felismert, gondolván, hogy előbb az ágyuk parancsnokát lefogja vágni párbajban és azután majd elbánik a többiekkel is és az ágyukat diadalmasan viszi seregéhez.

Sebő kapitány, ki felismerte ellenfelét, megirtózott a kihivástól, mert megismerte a dragonyos tisztet, biztosra vette legyőzetését. De mint katona nem utasithata vissza a kihivást, elszánta magát halálra, s felvette vele a párpajt. Az első összecsapásnál észre vette Sebő, hogy a dragonyos tiszt mozgása lomha, az övé pedig fürge, e tapasztalat bátorságot öntött belé és erősen támadta a németet és eközben Sebő lova is tátott szájjal rohant a német nagy lovának, mitől ez megijedt és félre kanyarodott, ugy, hogy Sebő kapitánynak nagy keze ügyében volt a német sógort halálosan megsebesiteni, ki ott a hely szinén ki is adta a lelkét, ekkor a huszárok üzőbe vették a parancsnok nélkül maradt draganyosokat és sokat elpusztitottak közülök, mely nagy rémületet keltett az egész német hadseregben.

Isaszegi ütközet.

Mi másnap egész nap Nagy-Kátán maradtunk és már éjjel azaz 6-án hajnalban indultunk el Nagy-Kátáról, de csak álldogálva mentünk, Egy erdő szélén egy csárda volt, hol jó darab ideig hevertünk, dél tájon az erdőben egy kopott uton indultunk el, a csárdánál azonban nagyon sok főtiszt volt, akik még a mi elindulásunkkor is ott maradtak. Mi az erdőben is csak álldogálva mentünk és csak egy-egy futár érkeztével indultunk tovább, már nem voltunk messze az erdő szélétől, illetve Isaszegtől, mert ez következett. A fák közül kibukkan egy futár és valamit odaszól az őrnagyunknak, ő azonnal megköszöné a Bicskén tanusitott bátorságunkat és előadta, hogy csak nehány percz választ el bennünket ismét a csatától és felhivja mindegyiket, hogy a haza, jogunk, vagyonunk megvédése érdekében ujból hősiesen viseljük magunkat, melyek alig hangzottak el, már az ágyu megdördült s mi gyors léptekben előre haladtunk. Az erdőből kiérve, egy csapat német lovas ekkor kászolódik, mi azonnal tüzet adunk rájok, de ők sem értek rá nyergelni, hanem ki hogy tudott, ugy kapott fel a lóra, nem ért reá leszoritani a nyerget, ott maradt mindenük főző-eszközük, pokróczuk, sisakjok és más egyéb ruhák s Isaszegen igy futottak keresztül, mi pedig utánuk be a faluba, de ők nem állottak meg a faluban, hanem haladtak tovább, ez alatt Gödöllő felől, fel a hegyeknek Isaszeg fölé, a hegyről pedig le a faluba és a lapályon elterült magyar lovasok közé iszonyu ágyuzás kezdődött, ugyannyira, hogy hiába beszéltünk egymáshoz, azt meg nem lehetett hallani. Eközben a balszár-

nyon is heves puskaropogás hallatszott; mi a czentrumban voltunk, s a mi hivatásunk volt a falut bevenni, ami könynyen ment, mert a fedezet, mely a községet volt hivatva megtartani, elfutott, a falu utczáján a templom felé arczczal, illetve a hegy felé láttuk, hogy a tetőn igazgatnak két ágyut és egyenest az utczának szegezve, az első golyó, mely a faluba jött, közvetlen mellettünk gyujtott fel egy házat s azonnal nagy tüz keletkezett. Ezt látván őrnagyunk, de különben a faluból mind elhuzódtak, ott tétlen nem maradhattunk, „jobbra át"-ot parancsol. Amint megfordulunk, egy gránit esik közibénk és kettőnek, kik éppen előttem állottak. a köpönyegjük hátulját a szétpattant darabok annyira széjjel tépték, hogy kilencz macska sem fogott volna benne egy egeret, de nekik egyiküknek sem esett semmi bajuk, egy harmadikat agyonütött, ez rögtön meghalt, nekem a lángja, hogy szétpattant, hajamat, szemöldökömet elperzselte, de más egyéb bajom nem történt. A faluba a tüz gyorsan terjedt, de azért mi egyes házakat még is kikutattunk, de az innen megszaladt gyalogság mindent elvitt magával, csak egy háznál volt egy igen szép vasderes szőrü paripa, felszerszámozva német őrnagyi szerszámmal, ezt magunkkal vittük és az őrnagy urnak ajándékoztuk, melynek az őrnagyunk nagyon megörvendett. Amint a faluból kiértünk, jön egy futár, hogy gyorsan menjünk segitségére a balszárnynak. Megjegyzendő, hogy a balszárny fent a hegytetőn volt, hova három zászlóalj még a fent emlitett csárdától indult el, mindenütt a hegy élen, mert a németek az Isaszeg feletti magaslatokat foglalták el és rakták meg ágyukkal s igy egy vár erősségéhez hasonlitott, ekkor egy három évesnek látszó tehén szalad közibénk és a borzasztó ágyuzás közben mindig oda dugta a fejét a hol legsürübb volt a tömeg, eközben a hegy alá értünk és ha jól emlékszem a tizedik zászlóalj sebes futásban jön lefelé a hegyen és hirtelen megállt előttünk és tőlünk csatlakozott hozzájuk 3 század és ujból felveszik a rohamot, de ujból vissza veretnek, igy csatlakozott még a másik három század is hozzájuk és egész erővel, de meg a szégyen annyira elfogott bennünket, hogy szerettünk volna meghalni és oly elkeseredett harczot kezdettünk, hogy a sógorok már nem voltak képesek tovább ellent állni és igy vettük ki őket minden gödörből hol megállapodtak, mig végre a hegyekről le üldöztük őket és elfogtuk minden ágyuikat, melyek a hegyen fent voltak. Mire a helyzetnek urai lettünk, kezdett alkonyodni, s a hegy tetőről, a hogy széjjel bámészkodunk Vácz felé a hegy lába felé egy kopott uton valami fehér tömeg, mintha galoppolt volna, valamelyik elkiáltja magát, hogy az erdőből most vágtatnak a svalizsérek azonnal három-négy fiu megkezdé a lövöldözést és hihetőleg valamelyiknek a golyója talált és a meglött állat elkezdett orditani, melyből kivehető volt, hogy azok sertések és igy hagyták abba a tüzelést és a közeledés alkalmával csak-

ugyan ki is lehetett venni, hogy a sertések az alattunk látszó faluba valók, este lévén, jöttek haza az erdőből, eközben parancsot kaptunk, hogy vonuljunk le a falu alá, mikor letáboroztunk ettünk volna, de nem volt mit, egyiknek eszébe jutott, hogy itt a tehén és nagyon hamarosan lerántották a bőrét és az egész zászlóaljnak széjjel osztották, mivel éhségünket némileg csillapitottuk, reggel a mi elemózsiánk is megérkezett. Este a szép lovat szemle alá vettük és daczára, hogy őrnagyunk nagyon érzékeny volt és nagyon sajnálta az elesetteket, mégis jó szemmel nézte a szép paripát, rögtön le is vétette a német nyerget és a magáét tétette rá, mely igen jól állott rajta, csakogy nemsoká gyönyörködött benne, mert a harmadik éjszaka nyergestől együtt megszökött és az érsekujvári táborba jött ismét vissza, megint német nyereggel magától, ezután jobban vigyáztatott reá és többet nem szökhetett el.

Kilenczedikén délután elindultunk és túl Isaszegen, ahogy Gödöllőről jön az ut, egy kis erdő szélén „balra nézz" volt vezényelve, amint balra néztünk, ott láttunk lógva egy fán egy embert és ezután megint „jobbra nézz" volt vezényelve, ott volt egy csárda vagy erdészlak és Kossuth apánk ott állott a terraszon valami emelvényen és a főtisztek mellette, mi azonban tovább haladva nem nagyon messze elértünk egy falut, melyből kiérve, balra leértünk és ott a földeken tanyát ütöttünk. Tudva levő dolog, hogy a katona minden szabad idejében kutatni szokott, itt is alig hogy megállottunk, a fegyvereket gulába raktuk, már a fiuk széjjelszaladtak s az azelőtt nemrég elvetett krumpliföldet keresték fel, hamar megrakodva tértek vissza és volt sütés-főzés egész éjszaka. Még alig kezdett szürkülni, mikor szép csendesen felhajszoltak bennünket és a kászolódás közben közibénk keveredett Damjanich tábornok, ki fehér posztóból készült, veres zsinóros felső kabátot viselt s kiséretét több főtiszt képezé. A katonaság mihelyt észrevette, hosszas éljenzésben tört ki, melynek lecsillapultával beszélgetni kezdett s fölemlité, hogy most Váczra megyünk, hol a németek már hat hónapja készülődnek ellenünk s élősködnek a szegény polgárság nyakán. Mutassuk meg nekik — mondá — hogy bár sok bajjal és fáradsággal küzdöttünk, őket még képesek vagyunk leverni. Annál is inkább törekedjünk leverésükre, mert körülbelül hat hónapja dicsekednek a vácziaknak, hogy csak jöjjenek azok a Kossuth kutyák — igy nevezték ők a magyarokat — egyet sem hagynak közülök életben. Hozzátevé buzditásul, hogy vitézség által a közember is lehet hadnagy, főhadnagy, százados stb. Ekkor megérkezett lovásza s ő fölülve, távozott, mi pedig indultunk Vácz felé.

Az isaszegi erdő sarkán egy akasztott ember hullája volt látható. Egy osztrák tiszt volt ez, ki mint kém, kéménysepő ruhában belopódzott a magyar táborba, de harmadizben rajta vesztett, elfogták s miután kiderült róla, hogy valóban osztrák kém, minthogy a kémnek nincs kegyelem, kötél általi

halálra itélték, amit egy czigány hajtott végre rajta oly helyen, ahol öt minden katona tisztán láthatta. A katonák pedig parancsot kaptak, hogy bármiféle gyanus embert vesznek észre a táborban, azonnal tartóztassák le, mert az ilyen ember a hadseregnek kárt okozhat.

Váczi csata.

Gyönyörü szép tavaszi idő volt. Az eső csendesen permetezett. Mi a III-ik hadtesttel a középseregben voltunk. Csatasorban haladtunk előre, midőn egy meglehetős mély patakhoz értünk, amelyen átkellett gázolnunk. A viz az alacsonyabbaknak hónaljig ért. Töltény-ládánkat, fegyverünket fejünk fölé emelve, többi ruhánkkal nem törődve, mentünk át a patakon. Aztán csendesen tovább haladtunk Vácz felé. A tábor jobb szárnya a hegyek alatt, bal szárnya az ott elterülő síkságon haladt, mi pedig, mint föntebb is említém, a középsereggel hatoltunk előre. Már jól kivehető volt Vácz, de ellenség még mindig nem mutatkozott. Azonban még közelebb haladva, látjuk, hogy egy lovas csapat több ágyuval sebes vágtatva közelg felénk. Nekünk hat ágyunk volt, amelyek, mióta csatalánczot formáltunk, folytonosan mellettünk haladtak. Most kiadták a parancsot, hogy mi lassu léptekben haladjunk az ágyukat pedig gyorsan vigyék előre, melynek megtörténte után részünkről is elkezdték a tüzelést, melyet a németek ekkor már javában folytattak. Harmadik vagy negydik lövésnél láttuk, hogy a németeknek egy ágyuja oldalt fekszik, az tehát már ártalmatlanná van téve. Eközben azonban folyvást szaporodtak a németek ágyui és lovascsapatai s nemsokára a gyalogság is látható volt. Ez nagy tömegekben hömpölygött Vácz felől s a legnagyobb zöme mifelénk, a középtábor felé volt irányozva. Az ágyuzások már ekkor javában folytak, mi pedig, mivel a hang a hegytömegek között kétszeres erősséggel hangzott, oly nagy zajjal, hogy e miatt a szót hallani sem lehetett, a folytonos ágyuzás között haladtunk előre. A fejünk felett elrepülő golyók, különösen a háromfontosok, folyvást ijesztgettek. Volt közöttünk egy vásárhelyi fiu, fiatal, nyulánk termetü s rendkivül félénk; ez egészen kimagaslott a többiek közül s azon hiedelemben, hogy az ellenség az ő fejét tüzte ki czélpontul, mindegyik golyó előtt lebukott, miközben a hátán levő tarisznyából — mert borjunk nem volt, csak olyan felöltő tarisznya, melynek felül nem volt bekötve a szája — két-három krumpli rendesen a földre gurult. Még jobban meg volt ijedve, midőn Isaszegnél egy András nevü barátja, ki szintén vásárhelyi születésü volt, elesett; ekkor ugyanis azzal rémitgették a többiek, hogy most a vásárhelyieken van a sor, s neki is okvetlenül meg kell halni. Most már még jobban rettegett az ágyugolyótól s midőn egy kis háromfontos golyó repült el fejünk felett, ő fejét lekapva, annyira elrémült, hogy

elterülve, ott maradt mozdulatlanul. Azt hivénk, hogy csakugyan eltalálta a golyó, s azonnal küldtünk hozzá két embert, hogy vigyék hátra a szekerekre, melyek a sebesültek felszedése czéljából még a csatatéren is mindig követtek bennünket. A két ember oda ment, hogy fölvegye, de midőn sebeit bekötözni akarta, akkor tűnt ki, hogy nincs is megsebesitve, csak az ijedtségtől ájult el, nem sokára magához is tért. Magára hagyták tehát, mialatt mi minden megállás nélkül folyton haladtunk előre. Már nem messze volt a váczi temető, midőn Götz tábornokot, a németeknek Váczon állomásozó parancsnokát egy golyó találta s lováról leesett. Ő egy tömeg gyalogság s az ágyu-telep élén állott s éppen ránk akart támadni, midőn golyónktól találva, lováról lebukott: mi pedig még erősebb sortüzet bocsátottunk a gyalogságra s gyors léptekben rohantunk feléjük. Már nem messze voltunk táboruktól, midőn ágyuikkal még egy sortüzet adva, hirtelen megfordultak s a temetőig futamodtak. Itt aztán a temető árokban helyezkedtek el, de szuronyainkkal innen is kivertük őket, mikor azután a halottas kamrába menekültek. Itt már segitséget is kaptak, de a kilenczedik veressipkás zászlóalj hozzánk csatlakozása folytán mi is erősbödtünk s szuronyainkkal innen is kivertük őket. Rendetlen futásban kerestek menekülést s futottak vissza a városba, mi pedig a Rákóczi-induló lelkesitő zenéje mellett, melyet csak egyetlen czigány huzott, de mégis rendkivüli bátorsággal tölté el szivünket, nagy rivalgással vettük őket üldözőbe s heves utczai harcz után a városból is kivertük őket s megszalasztottuk Verőcze felé. Az utánunk jövő segéd-csapat aztán átvette teendőinket, mi pedig visszatértünk a városba, hol a németek számára főzött ebéd mellett, melyet az örvendező vácziak jó borral füszereztek, kipihentük a harcz fáradalmait s nyugalomra tértünk.

A most leirt csata nem sokkal az ebéd ideje előtt kezdődött. Az ellenség elbizakodásában egész biztosra vette a diadalt, dölyfösen ráparancsolt a vácziakra, hogy csak készitsék az ebédet, mert ők a magyarokat legyőzve, nem sokára visszatérnek. Még Götz tábornok is ilyen parancsot adott, azt hivén, hogy hamarosan visszatérhet. Igaz, hogy nem sokáig késett, mert a magyarok a sulyosan megsebesült tábornokot szállására vitették. Az ebéd készen állott, de bizony a tábornoknak nem igen izlett.

Damjanich, ki egykor Götz tábornoknak tanitványa volt, még az nap többedmagával meglátogatta a tábornokot, ki már ekkor közel volt a halálhoz. Damjanichot megismerte s igy szólt hozzá: Örülök, hogy meglátogattál, most már könnyebben halok meg. Meggyőződtem makacs állitásodnak, mely szerint te mindent rohammal veszel be, igaz voltáról. Engem is rohammal győztél le. Isten veled!" Egyszer ugyanis, midőn Damjanich még Götz tanitványa volt, kérdezte tőle a tábornok, hogy miképen venne be egy erdőt, melyet ellenséges csapat

foglalt el. „Rohammal," felelt Damjanich. Ez a felelet éppen nem volt megegyező Götz véleményével s midőn Damjanich makacsul megmaradt határozata mellett, áttétette egy határőrezredhez, hadnagyi ranggal, úgy gondolkodván, hogy nem érdemes vele vesződni, hiszen úgy sem lesz belőle semmi. Itt folytatta azután Damjanich katonai pályáját, majd a szabadságharcz kitörésekor a magyar hadseregbe lépett át. — Götz tábornokot hozzá és rangjához illő módon temették el.

Harmadnapra elindultunk Érsekujvárra; itt töltöttünk néhány napot, a vidéken egypár kisebb csatározásunk is volt. Majd elhagyva Érsekujvárt az Ipolyságon keresztül, felfelé haladtunk a Garam folyó mellett. A Garam, mint hegyi patak, nagyon sebes folyásu s hidat nagyon nehezen lehet rajta építeni, de mégis elkészitettük s átkelve a folyamon, a tulparton tanyát ütöttünk. Nagy-Sarlótól mintegy 4—5 kilóméternyi távolságban a Garam vizétől kezdve a hegy félkör alakban húzódik jobb felé. A termőbb része szőlővel volt beültetve, a többi részét szép erdő fedte. Előttünk az ellenséggel megrakott hegyek és erdők, hátunk megett a Garam vize. Nekünk tehát itt kétszeres bátorsággal kellett harczolnunk, mert mi magunk is világosan láttuk és tisztjeink is figyelmeztettek bennünket, ha vereséget szenvedünk úgy járunk, mint Szolnoknál az ellenség, azzal a külömbséggel, hogy nem a Zagyvában, hanem a Garamban leljük halálunkat. A katonaság maga is megtudta itélni szorult helyzetét s sokszor mondogatták egymásnak: „no pajtás, most csakugyan úgy vagyunk, hogy elől tüz, hátul viz, még pedig mindakettő nagy." El voltak készülve az élet-halál harczra s kimondták, hogy aki a csatán megszalad, azt minden kegyelem nélkül lelövik. Táborunk ezután csatarendben foglalt állást az ellenséggel szemben. Mi ismét a tábor közepére jutottunk, tőlünk balra a kilenczedik veres sapkás zászlóalj, jobbra egy másik zászlóalj, mig egy harmadik zászlóalj csatalánczban vonult előre. Mi is megindultunk s mialatt az eső szép csendesen esett, lassacskán mi is előre haladtunk. Az ágyuk nemsokára megkezdték a működésüket. A jobb szárny és a balszárny kissé hátrább volt a középseregtől s igy mi voltunk legelöl. Igy haladtunk Nagy-Sarló felé, midőn észrevettük, hogy az ellenség nagy csapatban van előttünk, teljes csatarendet képezve s ágyuit három felé osztva, hogy annál több oldalról tüzelhessen reánk. A mi ágyuink kétfelől a sereg oldalán haladtak s az ellenség tüzelésére ők is megkezdették működésüket, ugyancsak küldözte a reggelit az ellenségnek, amivel némelyek annyira jóllaktak, hogy soha sem volt többé életre szükségük. A balszárnynak semmi teendője nem volt, ők csak a Garam folyamot őrizték. Az előre küldött csapat is megkezdte működését s miután mi is hozzája csatlakoztunk, nagy ágyu- és puskatüz fejlődött ki, miközben mi mindig közelebb húzódtunk az ellenséghez, annyira, hogy az kénytelen volt visszavonulni. Mi gyorsan üldözőbe vettük, de

az még visszavonulás közben is folyton tüzelt ránk ágyuival, de sok kárt nem tett bennünk: a mi golyóink ellenben nagy pusztitással romboltak soraik között; ágyuikra pedig erős kartácszáport bocsátottunk, ami az ellenség tüzérségében rendkivüli nagy kárt okozott. Ekkor mind a három zászlóalj együttesen rontott előre, az ellenség még egy sortüzet adott, de a rohamot már nem várta be, hanem rendetlen futásban keresett menedéket a faluig. Eközben a jobb szárnyon erős tüzelés fejlett ki: a németeknek ugyanis az volt a tervük, hogy a hátunk mögé kerülve, kettős tüz közé fogjanak s a Garamnak neki szoritsanak. A jobb szárny oly erősen tartotta magát, hogy a németek sehogysem tudtak kibontakozni az erdőből. Rétyi Antos János, ki már ekkor alezredes volt, a hátvédcsapat biztonságban tartása végett volt hátraküldve egy század huszárral. Ez, midőn éppen egy magassabb helyen állott, észreveszi, hogy 2 ezred német lovasság kezd kibontakozni az erdőből. Az egy század huszárral 2 ezred ellenség ellen nem sokat tehetett ugyan, de gondolkodásra már kevés idő volt, mert ha ezen csapat a már heves csatába bonyolódott tábornak háta mögé kerülhet, ott bizonyára nagy zavart idéz elő. Hogy tehát feltartóztassa, csatarendbe állitá embereit s fölvezette a dombra. Ezt látva az ellenség, azzonnal megállott valószinüleg azért, mert ugy gondolkoztak, hogy az az egy század, mely a dombon felállitva volt, egy nagyobb csapatnak az előrésze, a mely csapat őket tervök kivitelében ugy is meggátolná. A fiatal alezredes találékonysága több óra hosszáig bizonytalan állapotban tartá a németeket, mialatt mi folytonosan üldözve az ellenséget, egészen a faluig nyomultunk. A falut azonban makacsul védelmezték s sokáig még alkalmas helyet sem találtunk a betörésre. De meg parancsra is vártunk, mert veszteségünk nekünk is elég volt, habár nem volt annyi, mint az ellenségé, melynek ágyuja is maradt nálunk. A rendelet végre megérkezett, mely szerint a kilenczedik zászlóaljnak t. i.: a balszárnynak a falu bal oldalán, a jobb szárnynak pedig a jobb oldalán kellett betörni. Mi pedig a főuton menjünk előre; az ágyuk pedig, amennyire lehet, védjenek bennünket. A két zászlóalj nagy zajjal tört be a faluba, reánk pedig, kik hiven a parancshoz, a főuton haladtunk, sürü sortüzet bocsátott az ellenség, melynek közép része szinte a főuton volt elhelyezve. A két zászlóalj eközben folyton diadalmasan haladt előre, ugy, hogy az ellenség bal és jobb szárnyát már majdnem teljesen leverte. Észrevévén ezt a közép-sereg, ingadozni kezdett s midőn rohamot intéztünk ellenük, be sem vártak, hanem megszaladtak s futottak egész a szőlőhegy aljáig. Mi pedig abbahagytuk az üldözést, mert ideje is volt már, hogy egy kissé szüneteljünk s a csata fáradalmait kipihenjük. Ezalatt a balszárny egészen előre nyomult, ugy, hogy már nekünk is segithetett volna, de most már csakis az ágyuknak volt dolga. A főparancsnokság ugyanis értesülvén

Antos alezredes helyzetéről, bár a siker már biztositva volt a mi részünkre, még egy csapat huszárt küldött Antos alezredes segitségére. Midőn ez a csapat megérkezett, Antos elővonatta az ágyukat s a német lovasságra erős kartácszáport bocsátott, aminek következtében, miután már balszárnyuk egészen elveszett, azon az uton, a melyen jöttek, vissza is mentek, nem tartván tanácsosnak az egy szárnynyal való repülést megkisérleni. Az ellenség éppen nem számitott arra, hogy mi őket a faluból kiverjük de ha már ez megtörtént is, biztosra vették, hogy a szőlőkből és erdős hegységekből nem fogjuk őket kiszoritani. Nagyon nehéz is lett volna kiverni állásából az ellenséget, annyira megvoltak rakva az erdők és hegyek katonasággal, ha egy véletlen fordulat az egész helyzetet meg nem változtatta volna. A jobb szárny ugyanis folytonosan tüzelve haladt előre, mi pedig a balszárnynyal együtt csendesen nyomultunk előbb, s már oly közel voltunk az ellenséghez, hogy sorait szinről-szinre láthattuk, midőn ugy vettük észre, hogy a németek sorai közt zavar támad, hátuk megett pedig tüzelés hallatszott. Ekkor érkezett meg ugyanis Gáspár tábornok, ki jóval a tábor szinhelyén alul átkelt a Garam vizén, az ellenséget csendesen megkerülte s most hátulról támadta meg. Ekkor mi is előre rohantunk s már közel voltunk az erdőhöz, mikor őrnagyunkat golyó érte s hátravittük, ez egy kissé megállitá seregünket. Ekkor azonban egy Rácz nevezetü százados, ki igénytelen kicsiny ember volt, de nevezetes arról, hogy mindig oly széles kardot hordott, mint egy pallos, kihuzva kardját, int a dobosnak, hogy rohamot verjen. „Utánam fiuk!“ kiáltja s mi követtük. Az erdőből az ellenség golyózápora hullott ránk, de eközben a sereg minden részén nagy zajjal megkezdték a rohamot s mi is az erdőbe nyomultunk, hol már jobban védekezhettünk az ellenség golyói ellen. A roham általános sikerrel járt, mert az ellenség mindenfelől hátrálni kényszerült. Előttünk egy vadász zászlóalj volt, melyet rohamunk szintén megszalasztott, de alig futottak egy darabig, visszafordultak s fehérkendőt lobogtattak felénk, jeléül annak, hogy megadják magukat. Ezeket azután elfogtuk; alig menekült meg közülük egy vagy kettő. Azután az ágyuzás is csaknem egészen megszünt. Alig lehetett hallani imitt-amott egy-egy puskászót. A vadászokat hátrakisérték, mi pedig ott maradtunk őrizve a sok fegyvert és töltényládát, amit a vadászokkal lerakattunk.

Nemsokára azt is megtudtuk, hogy a vadászok mért adták meg magukat oly hirtelen. Már akkor ugyanis annyira előrehaladt a hátuk mögé került Gáspár serege, hogy egy csapata közvetlenül szemben állott a futókkal, hátul pedig mi üldöztük s igy két tüz közé jutva, adták meg magukat.

Seregünkben nem sok kár esett. Alig hiányzott egy-kettő századunkból s azok is olyanok, akik nem voltak a legvitézebbek. Itt teljesen igaznak bizonyult, hogy a golyó leg-

inkább a gyávát keresi fel, a bátrakat pedig elkerüli. Őrnagyunk sérülése is, mely mint fentebb említém, a csata hevében történt, csak kisebb jelentőségü volt.

Éjjelre komor idő lett; az eső folytonosan esett. Mi az erdőben voltunk, s némileg védve voltunk az eső ellen. De mi mégis meg voltunk elégedve sorsunkkal, hiszen a csata előtt az ellenség nagy számát tekintve, csak biztos halálra lehetett kilátásunk s ime elszántság és bátorság folytán győztünk.

Reggelt elindultunk Komárom felé. Hosszas bolyongás után az országutra jutottunk s egy darabig szépen haladtunk előre, de ekkor egy nagy viz állta utunkat, amelyen át kellett gázolni. A viz néha derékig is ért s körülbelül félóráig tartott, mig átkeltünk rajta.

Erős szél fujt s hogy ne fázzunk, gyorsan kellett mennünk, mig végre eljutottunk Komáromba, hogy az ugynevezett czigánymezőn ütöttünk tábort. Legelőször fát osztottak ki közöttünk, mert a vizes ruhában már nagyon fáztunk. Azután kaptunk mindent, amire szükségünk volt s már este felé annyira kipihentük magunkat, hogy a városba is bementünk kissé szétnézni. Másnap parancsot kaptunk, hogy mindaddig itt maradunk, mig a város tulsó oldalát ostromló seregeket a sánczokból ki nem verjük.

Ezen parancsolatot az egész tábor zugással fogadta, mert általában az volt a vélemény, hogy most a fősereget kellene üldözőbe vennünk, mert ez, mely a várost ostromolja, magától is felhagyna az ostrommal, ha látják, hogy Bécset fenyegetjük. Pedig a nagyobb tábort minden nehézség nélkül üldözhettük volna Bécsig s nem csak mi alantasak, de a főtisztek nagyobb része is hangoztatta ezen üldözést, de hiába, Görgei nem halgatott rájuk.

Pedig Nagy-Sarlónál annyira szétvertük ezt a sereget, hogy ha folytatjuk az üldözést, csak nagyon csekély része menekült volna meg belőle, mert szétszéródva vezér nélkül bolyongtak az egyes századok 50-en 60-an egy csoportban. Igy tehát nem szedhették volna magukat össze s mi, tekintve, hogy Bécs város elnyomott polgársága tárt karokkal fogadott volna bennünket, okvetlenül bevettük volna Bécset s ekkor a magyarokra nézve a legkedvezőbb béke elfogadására is kényszerülve lett volna az uralkodó ház. De lehettek volna e dolognak más következményei is. Ha ugyanis mi Magyarországból kiüzve az ellenséget, Lengyel és Olaszországba, melyek szintugy szabadságukért harczoltak elnyomóik ellen, mint mi segédsereget küldünk, e két országot örök hálára köteleztük, volna magunk iránt s akkor az orosznak sem lett volna ideje hazánkba betörni.

Tehát ha Görgei nem gátolja meg az üldözést, három országot tett volna szabaddá, magának pedig örökös hirnevet szerzett volna. De hogy nem igy cselekedett, az vagy rosz akarat, vagy vétkes gondatlanság volt tőle.

Gönyüi gőzhajó légbe röpitése.

Komáromban időzve, reggel ugy 9 óra felé összehivtak bennünket s kérdik, kinek van kedve az ellenséggel egy kis csete-patéba ereszkedni. Szép számmal jelentkeztünk s két ágyut véve magunk mellé, a felső sánczkapuján a Csalóköznek indultunk. Már jó darabot haladtunk, midőn balra kanyarodva, a lehető legnagyobb csendben, egy a Duna partja mellett fekvő erdőbe huzódtunk s a két ágyut neki irányoztuk az ellenséges nagy hajónak, mely a Duna azon részén, a tulsó oldalon kötött ki. Első lövésünk után, melyet az ágyuból a hajóra intéztünk, a hajón rendetlen futkározás keletkezett, mi a második lövésnél csak fokozódott. A harmadik lövés után iszonyu robbanás hallatszott, a föld megrengett lábaink alatt s a sürün felszálló füst éjszakai sötétséggel árasztá el a tájékot. A fák ágai közé az apró puskagolyók egész özöne hullott alá, azonban, mivel a legtöbbet a faágak fogtak föl, nekünk nem sokat ártott. Midőn a füst, mely a sötétséget okozá, eltünt s első meglepetésünkből magunkhoz tértünk, kimentünk a Duna szélére, hol borzalmas s alig leirható látvány tárult szemeink elé.

A hajónak s a rajta levő ellenségnek nyoma sem volt. A templom tetejéből csak a szarufa maradt meg. Az urasági lak, az iskola, a paplak tető nélküli állapotban, a zsuppal fedett házak összerogyva vagy éppen roskadozó félben, a Dunán lévő malmok helyökből kimozditva, az egyik féloldalt állott, a másiknak tetejét sodorta magával az ár, mig a harmadik összeroncsolva uszott a Dunán.

Az egész dolgot megmagyarázza az a körülmény, hogy a hajó, melyet a levegőbe röpitettünk, mindenféle lőszert s mintegy 60 mázsa lőport tartalmazott, mely a vár ostromlásához szükséges bombák töltésére volt szánva. Ezen hajó tartalmát hirül hozták kémeink, sőt még azt is megmondták, hogy a hajó mely részében van elhelyezve a lőpor. Ezen hajónak megsemmitésére voltunk mi kiküldve, amit, mint fönnebb leirtam, sikeresen végrehajtva, visszatértünk Komáromba. A robbanást itt is hallották s igy már tudták, hogy vállalatunk sikerült. A nép nagy tömegekben várt bennünket s rendkivüli lelkesedéssel fogadott.

Komáromnál a sánczok bevétele.

Egy nap délután minden katonai és czigány zenekart összeparancsoltak, minden klarinétost összeszedtek s megparancsolták nekik, hogy hangszereikkel minél nagyobb hangot adjanak ki. A katonáknak és polgároknak pedig nagy kurjongatások és kiabálás között kellett őket kisérniök, hogy a lárma annál nagyobb legyen. A katonaság és a nép a parancshoz hiven, pokoli lármát csapott s vad kurjongatásokban tört ki.

Csak mi s a kilenczedik század maradtunk helyünkön, mint hogy parancsolva volt, azután pedig fölfegyverkezve, az öreg várba vonultunk. A mulatozás és lárma még mindig tartott. Nem tudtuk eltalálni e mulatság és lárma okát, de gyanitottuk, hogy ezzel bizonyosan valami kaland jár karöltve. Sejtelmünkben nem csalatkoztunk. Az ostromló ellenség hallva ugyanis a rendkivüli lármát, eleinte, ahonnan a legnagyobb zaj hallatszott bocsátott be ugyan egy-egy bombát, de nem sok kárt okozott. Egyszer egy bomba egészen ugy volt irányozva, hogy épen közibénk esett volna, ha észre nem veszszük s előre helyet nem csinálunk neki. A bomba azután szépen az üres térségre esett le, ott egydarabig forgott, azután a földbe furódott. Ekkorra pedig már gondoskodtunk, hogy ha szétpattan is, ne lehessen ártalmunkra. A bomba szét is pattant, de kárt egyik zászlóaljban sem okozott. Azután a bombázás egészen megszünt.

Az ellenség ugyanis azt gondolva, hogy mi most nagy mulatságot csaptunk és igy kirohanástól nem kell tartania, szépen lenyugodott. A városban is megszünt már ezalatt a lárma és nagy csendesség lett.

Mi pedig csendesen fölkerekedtünk s velünk a 9-ik zászlóalj is s a csillag sánczon keresztül, lefelé a Dunán Ó-Szőny felé, mindenütt a Duna szélén haladva, Ó-Szőnyt megkerültük s a legnagyobb csendben a sánczok s a harkályi magaslaton fekvő tábor közé huzódtunk be s haladtunk körülbelül a negyedik számu sáncz irányában. A zászlóalj három százada a 3-ik számu sáncznak, a mi századunk a negyediknek, a vörös sapkások pedig az 5—6-ik sáncznak tartottak a legnagyobb csendben. Már feltünt előttünk a sánczok setét tömege, hallottuk a néma csendben a városi toronyóra ütését, s mindig haladtunk előre. Eközben az ellenség őre is észre vette közeledésünket s kétszer egymás után hallatta a szokásos kiáltást. Mi a harmadik kiáltásig a legnagyobb csendben vonultunk s sebesen törtünk előre. Az őr harmadik kiáltására a mi parancsnokunk is elkiáltja magát: „rajta fiuk!“ s a vezény szóra nagy lármával rohantunk a sánczokra s ott az ellenséget leginkább fekvőhelyükön fogtuk el s egy óra alatt mind a négy sáncznak urai voltunk, az V-dik sánczot pedig magától ott hagyta az ellenség, ugy, hogy most már 6 sáncznak voltunk birtokában. A sánczokat odahagyó ellenség; a I-ső és II-dik harkályi magaslaton levő táborhoz menekült, mi pedig a foglyokat a csillag sánczhoz kisértük, aztán pedig visszatértünk, hogy a többi sánczot is elfoglaljuk. A zászlóaljat, mivel kevésnek éppen nem akartunk látszani, nem lehet most több részre osztani, kivéve az egy századot, mely az elfoglalt sánczok őrizetére hátra maradt. Egy csoportban rohantuk meg tehát a 8-ik sánczot, amelyet egy század gránátos tartott megszállva. De a harkályi magaslaton lévő tábor látva a veszedelmet, mely a gránátosokat a mi részünkről fenyegeti, rögtön

segitségére sietett s sürü kartácscsal fogadott bennünket, annyira, hogy kénytelenek voltunk az országuti sánczba vonulni.

Az Ó-Szőnyből jövő országut ugyanis, mely Új-Szőny, Ács és Győr felé vezet, a sánczok közé esett s mindkét oldalon futó sánczok voltak készitve, a melyek most nekünk rendkivüli jó szolgálatot tettek, mert ha ezek nincsenek a sürün hulló kartács bizonyára tönkre tette volna seregünknek felét, de igy nagyon kevés veszteséget szenvedtünk. Fegyveremet annyira megrongálta egy golyó, hogy többé nem lehetett használni és ki kellett cserélnem. E közben sürü köd ereszkedett alá, melyet, mint Isten legkedvesebb ajándékát fogadtunk s leple alatt a közelben levő gránátosokat hirtelen megrohanva, elfogtuk s egy negyed óra mulva már az egész elfogott századdal Komárom felé indultunk. Útközben tréfásan méregettük magunkat a hosszu gránátosokhoz, s némelyikünk aligalig ért nekik derékkötésig. Ők pedig savanyu arczczal tekintettek le ránk. Komáromnál aztán a veres pántlikás zászlóalj vette át tőlünk a foglyokat s mi fölhasználva a jó alkalmat, mire a köd eloszlott, még egy sánczot vettünk be s még ekkor sem érkezett segitség, csak az elmaradt egy század jött vissza, mert az elfoglalt sánczban fölváltották. Mire a köd teljesen feloszlott, már a 10-ik sánczot is elfoglaltuk. Ekkor már kaptunk segitségül négy ágyut, a mire nagy szükségünk is volt. Ha a németek előbb felhasználják az alkalmat, s minden erejökből ránk törnek, megsemmisithették volna mindkét zászlóaljunkat. Most azonban a négy ágyuval megerősödve ujra megtámadtuk a sánczokat s habár az ellenség most nem adta meg gyáván magát, hanem amig lehetett, védekezett, egyik sánczból a másikba üztük, mig végre két sánczon kivül minden sánczban hatalmunkban volt. Ezt a két sánczot azonban nagyon megerősitették s ezek különben is nagyobbak voltak, mint a többi, mert a dombon feküdtek. A mi zászlóaljunk a 12-ik, az ugynevezett monostori sánczot támadta meg, mely egy magas homok domb tetején a szőlők közt volt épitve s erősen megvolt rakva mind ágyuval, mind katonasággal.

Az első rohamunkat vissza is verték s kénytelenek voltunk meghátrálni. De az e fölötti szégyenérzetünk oly nagy volt, hogy megfogadtuk egymásnak, miszerint inkább mindnyájan meghalunk, mintsem még egyszer meghátráljunk. Nagy keseredéssel, rendkivüli elszántsággal, csákóinkat szemünkre huzva, rohantuk meg a sánczot ujra, miközben ágyuink hatalmas kartács-záport zuditottak az ellenségre. A kartács és a mi vitézségünk folytán csakhamar megtisztult a sánczban az ellenségtől s mi egész uraivá lettünk a sánczban. De ezzel nem elégedtünk meg, hanem üldözőbe vettük a szőlőbe futott ellenséget. Egy részőket itt sajátságos fogságban találtuk. Ugyanis, mig ők voltak a sánczban birtokában, a szőlővesszőket egész hálókká kötözték össze, melybe ha valaki

belement, nagyon nehezen szabadult meg. Igy éppen a saját maguk által készitett tőrbe estek s nevetségesen eviczkéltek a szőlőhurkok között. Ezeket elfogtuk s a többit is üldöztük a szőlőhegyen. A szőlő végénél lekanyarodtak balra egy rétre, mely a szőlő és ácsi erdő közt terült el. Mi egészen ezen erdőig üldöztük őket, de midőn már közel voltunk az erdőhöz, hirtelen, egészen váratlanul olyan sürü kartács és puskatüz fogadott bennünket, hogy ha egész zászlóaljunkat el nem akartuk veszteni, kénytelenek voltunk visszavonulni egész a szőlőkig. Ekkor jött az idősebb Görgei és megparancsolta, hogy többé ne lépjünk ki a szőlőből, mert a fővezérnek nincs szándékában egyszerre egy egész zászlóaljat tönkre tenni. Ekkor tanyát ütöttünk a szőlő szélén. Ekkor már jól fent volt a nap. Midőn megállottunk, a fáradtságtól kimerült Seifert századosunk oda vánszorgott hozzám és kérdé, van-e egy kis borom. „Van még annyi — mondám — a mennyivel torkunkat megnedvesithetjük“ s oda nyujtám neki csutorámat. Ő ivott belőle valamicskét, a többit — az egész se volt sok — én ittam meg, azután lefeküdtem a fáradtságtól kimerülve elaludtam. Mire felébredtem, már a zászlóaljnak, melybe én tartoztam hire sem volt körülöttem. Hogy a többi észrevétlenül elmehetett melőlem, részint mély álmomnak, részint azon körülménynek tulajdonitható, hogy mi csatarendben voltunk felállitva s igy feküdtünk le egymástól elég távolságban. Felugrottam tehát s midőn csakugyan meggyőződtem, hogy nincsen körülöttem senki, a sánczhoz indultam, melyet az ellenségtől elvettünk. De rendkivül csodálkozásomra ott egy egészen ismeretlen zászlóaljat találtam, melynek tisztjei amint megláttak, azonnal körülöttem csoportosultak s hoztak enni és inni annyit, amennyire csak szükségem volt.

A vacsora után elakartam menni, zászlóaljamat felkeresni, de a tisztek nem bocsátottak el s megigérték, hogy reggelig ki fogják puhatolni, hogy azon zászlóalj hova ment s akkor majd utánna mehetek. Ezen igéretre azután megnyugodtam.

A katonák sürün jártak ki kémszemlére, mert az ellenség a harkályi magaslatokon sok tüzet rakatott, ami azt jelentette volna, hogy még huzamosabb ideig ott akarnak maradni. De nem igy volt. A kémszemlére kiküldött huszárok ugyanis már éjfél tájban oly hirrel jöttek vissza, hogy az ellenséges őrtüzek körül ember nincs, mert az éj leple alatt az egész ellenség megszökött. Az őrtüzeket tehát csak a mi félrevezetésünkre csinálták, hogy annál könnyebben megszökhessenek.

Reggel azután tudtomra adták, hogy merre ment az én zászlóaljam. Elindultam tehát felkeresésére s szerencsésen rá is akadtam. Bajtársaim nagy örömmel fogadtak, sőt maga a századosunk is, kivel a szőlőben utolsó csepp boromat osztottam meg, örömmel jött elém s kérdezősködött, hogy miképen maradtam el a zászlóaljtól. Elbeszéltem, hogy elaludtam, még pedig olyan mélyen, hogy mikor eltávoztak a többiek,

nem vettem észre. „No hála Istennek, csakhogy itt van — mondá — mi már azt hittük, hogy elfogták.“

Egy éjjel az ószönyi uthoz voltunk kirendelve őrjáratra és felügyeletre. A felügyelés helye egy utszéli sáncz volt a Budáról Ó-Szönyön keresztül Acsra vezető országuton. Ugy 11 óra körül az Ó-Szönyhöz legközelebb álló őr jelenti, hogy Ó-Szöny felől valami muló zörgést hall. Nemsokára már egészen tisztán ki lehetett venni a zörgést, amikor azután a földre lapultunk s lélekzetet alig véve, vártuk a történendőket, az országuton. Nemsokára két kis fekete pont tünt fel, melyet egy nagyobb sötét tömeg követett. Midőn közelebb ért, láttuk, hogy kocsi, melyen két ember ül. Megvártuk, mig egészen hozzánk ért, ekkor fölugrottunk s „ki vagy?“ kiáltással a kocsira rohantunk. A kocsin ülő két alaknak neki szegezték néhányan szuronyaikat, a többiek pedig a lovakat tartották kantárszárnál fogva.

Az erőnek engedve a két osztrák tiszt, — mert az volt a kocsin ülő két alak — leszállott a kocsiról, mire én azonnal szuronyok közé fogattam őket és az őrhelyre vittem. Innen azután a főőrségre jelentést tettem, mire onnan egy csapat honvéd jött bennünket fölváltani. A két osztrák tisztet a főőrségre vittem és ott átakartam adni, de a főparancsnok azt rendelte, hogy miután én fogtam el a kémeket — mert csakugyan kémek voltak Budavárából — nekem kell bevinnem Komáromba a főparancsnoksághoz. A parancshoz hiven foglyaimat Komáromba vittem s reggel a főparancsnokság át is vette tőlem, mire azután az átadási jegyzőköny felvételével csapatommal együtt visszatértem zászlóaljamhoz.

Komáromba való megérkezésünk után egy pár napra Krivácsy tüzér ezredes, ki eddig a várat védelmezte, azt tanácsolta Görgeinek, hogy a sánczokban lévő ellenség kiverésére szükséges haderőt dereglyéken szállitsák át, a híd készitésével ne töltsék az időt. De Görgei nem hallgatott rá, hanem tovább készittette a hidat. Mintha csak arra várt volna, hogy a Duna jobbpartján levő német hadsereg, mely arra a hirre, hogy a balparti sereget Nagy-Sarlónál szétvertük, Pest felől Bécsnek indult — egyesüljön a sánczokban lévő ellenséggel s azt magával vigye. A tábor tisztjeinek legnagyobb része azon volt, hogy ezen egyesülés meg legyen akadályozva s e czélból folyvást sürgették a sáncz mielőbbi ostromlását, de minden eredmény nélkül. Görgei április 26-ára tüzte ki a sánczok ostromát, a midőn már az ellenséges seregek egyesülése megtörtént. Nagyon természetes, hogy kétszerte nagyobb erővel állván szemben, mint azelőtt, munkánk is sokkal nehezebb volt.

A sánczokat azért kellett volna minden áron a jobbparti német sereg megérkezése előtt bevenni, mert ha a sáncz a mienk, a harkályi magaslatoknak is urai vagyunk, akkor pedig a jobbparti német sereg nem egyesülhetett volna a Nagy-

Sarlónál szétvert sereggel. S ha a harczott fölveszi velünk, okvetlenül leg‹özzük vagy nagyobb részét elfogjuk; ha pedig föl nem veszi, menekülni kénytelen Horvátország felé s czélunk, a két sereg egyesülésének megakadályozása, csak el lett volna érve.

De ha már meg nem akadályoztuk is az egyesülést, a vert sereget okvetlenül üldözni kellett volna, mert az részint a pesti ut fáradalmai által kimeritve, részint a tőlünk szenvedett vereség által megtörve, már nem sokáig tarthatta volna magát s még a Lajthán innen is meglehetett volna semmisiteni. Maga egy főtiszt, ki azon táborból később foglyul esett, beszélte, hogy mily nagy volt táborukban a csodálkozás, hogy a magyar sereg nem követi őket, hanem visszafordult Buda ostromára, nyugodtan pihenték ki magukat s erősitették meg soraikat. A két ellenséges sereg egyesülésének meg nem akadályozása, üldözésének elmulasztása oly nagy hibák voltak, melyeket a legnagyobb erőfeszités mellett csak részben lehetett volna pótolni, de nemcsak ez nem történt, hanem a meglevő mulasztásokat is ujabbak és sulyosabbak tetézték.

Tudva levő dolog, hogy Damjanich tábornok kitünő bátorsága, vitézsége, hadi tudománya és fényes győzelmei végett szálka volt a Görgei szemében, ugyanis a komáromi sánczok bevétele után Görgeit Debreczenbe hitta a magyar kormány a hadügyminiszterség vezetésére, Görgei azonban Damjanichot ki tudja miféle számitásból kérte fel, hogy helyette egy pár hétre menjen Debreczenbe, mert neki Görgeinek itt addig dolga van és ha dolgát végezte, majd lemegy ő és Damjanich vissza jöhet a táborhoz. Damjanich ez ajánlatot elfogadta, igy gondolkozván, hogy a hadügyminisztériumban is jó szolgálatot tehet ezen kevés idő alatt, miután most már kivan tisztitva az ország az ellenségtől, kivéve Buda várát, minthogy akkor még vonatok nem jártak, váltó előfogattal kellett volna Damjanichnak. Debreczenig utazni, ami ránézve igen kellemetlen lett volna Elhatározta, hogy lovakat vesz és saját lovaival fog Debreczenig utazni, a határozatot tett követte a szép lovakat vett, melyeket ki akart próbálni először és azután indult volna Debreczenbe, az első befogásnál a lovak megbokrosodtak és a sebesfutás közben Damjanich a kocsijából kiugrott és a szerencsétlen ugrás közben eltörött a lába és kitört a magyar hadsereg szerencséjének a nyaka, mert egyedül ő volt, aki Görgeit sakkban tudta tartani, de ennek megsemmisülésével egészen ura lett a helyzetnek. Nem is nyertünk többé Budavárán kivül egy csatát sem.

Budavár visszavétele.

Görgei tehát, mint föntebb is emlitém, ahelyett, hogy a megvert német sereget üldözte volna, seregét Buda ostromára vezette. A mi zászlóaljunk Buda keleti oldalán, a szőlőhegyek között volt elhelyezve, szemben a bécsi kapuval. Sürün voltunk

kiküldve a vár fala alá kémszemlére, amit ugy hajtottunk végre sikeresen, hogy a hegyről egy vizfolyáson haladtunk lefelé, minek következtében védve voltunk az ellenség által ránk lövöldözött golyók ellen. A városban pedig a házak falai voltak áttörve.

A főőrségi hely egy emeletes ház a bécsi kapu alatti utczában. Innen bocsátottuk ki az őrjáratokat és őrszemeket a szükséghez képest többször vagy kevesebbszer.

Ekkor már őrmesteri rangom volt, melyet azon tettemért nyertem, hogy Komáromnál a két osztrák tisztet, kikről föntebb megemlékeztem, elfogtam.

Őrmesteri rangom kihirdetése már Budán történt, de hogy a foglyokra micsoda büntetést szabtak, nem tudom, de ugy hiszem, hogy mint kémek, nem sok kegyelmet kaptak.

Az őrállomáson szabad időnket leginkább az ellenség boszantására használtuk föl. Volt ugyanis a ház közelében egy szük sikátor, mely a várral összeköttetésben volt: mi ezen kiabáltunk fel az ellenséghez, mire az mindig puskalövéssel felelt, de golyóik, minthogy mi a fal által takarva voltunk, semmit sem ártottak, sőt még nagyobb nevetésre ingerelt bennünket.

Egy napon rendeletet kaptam a századostól, hogy magamhoz véve hat markos legényt, szép csendesen menjek be azokkal egy a vár alatti kis utczába s ott közvetlenül a vár szomszédságában levő kis házban lakó öreg asszonyt és három leányát fogjam el. E kis ház kertje ugyanis a vár faláig nyult s hátulján egy kis ajtóval volt a várral összeköttetésben. Az öreg asszony és három leánya a várőrség kéme volt s már nagyon sok kárt okozott a magyar seregnek. Őrizték is a várbeliek ezt a kis házat nagyon, ugy, hogy mindenkire, aki ott elhaladt rálőttek, minek következtében a kis házig nyuló, körülbelül 50 méter hosszuságu deszka kerités sürün keresztül volt lövöldözve. A kerités felől tehát életünk veszélyeztetése nélkül mi sem mehettünk be s igy más módról kellett gondoskodnunk, hogy az öreg asszonyt és leányait kezeink közé kerithessük. Kevés gondolkozás után a ház háta mögé kerültünk s csakhamar készen volt tervünk, melynek végrehajtásával a kis házba juthatunk. Tervünket azon körülményre alapitottuk, hogy a ház egy kissé ferdén feküdt s ablaka idébb volt, mintsem a várból oda lőhettek volna; az ajtó ellenben kitünő czélpontul szolgált a várőrség fegyverének. Az ablakon keresztül hatoltunk tehát a házba, de ott, habár minden legkisebb zugot is alaposan felkutattunk, az öregasszonyon kivül mást nem találtunk. A vén asszonyt felszóllitottam, hogy kövessen bennünket, de ő ezt kereken megtagadta. Erővel akartuk tehát elvinni, de ő ellenszegült s rettentő lármát csapott.

A várőrség észrevette a veszélyt, melyben az öreg asszony forgott s erősen lövöldözött a várból a házikó ajtajára. Hamár kellett tehát végezni s mivel kötelünk nem volt, a zsebken-

döket szedtem össze, egyikkel a kezét, másikkal a lábát kötöztem meg, harmadikkal pedig a száját tömtem be, hogy pokoli lármáját, mely reánk nézve könnyen végzetessé válhatott volna, megszüntessem. Azután gyorsan felkapva, az ablak alatt álló két embernek nyujtottuk oda, kik a ház mögé vitték, hol az ellenség golyóival szemben teljes biztonságban voltak. Azután mi is kiugráltunk az ablakon s a ház mögé huzódtunk, hol az öregasszony száját megszabaditottom a kendőtől, mert féltem, hogy megfullad. Most már csak az volt a kérdés, hogy mikép vigyük el foglyunkat az emlitett hosszu kerités mellett anélkül, hogy az ellenség golyójának kitegyük magunkat.

Terveimmel hamar készen voltam. Parancsot adtam két legénynek, hogy tegyenek ugy, mintha a kis ház tulsó végén levő kerités felé akarnának menekülni. A várőrség, amint észre vette őket, azonnal erősen tüzelt rájok, azt hivén, hogy csakugyan arra akarunk menekülni mindnyájan. Mi pedig látva ezt, hirtelen megragadtuk az öreg asszonyt, s mikorra már az ellenség átlátta a cselt, tul voltunk minden veszélyen, még a két legénynek is sikerült az őrség golyói elől szerencsésen megmenekülni. A vén asszonyt most már feloldoztam s kérdezősködtem leányai után, de azt mondta, hogy leányai hollétéről semmit sem tud.

Midőn igy vallatom az öreg asszonyt, oda jön egy budai polgár s elbeszélte, hogy az ő házát az öreg asszony árulása folytán gyujtotta fel az ellenség s megakarta magát boszulni, de figyelmeztetésemre, hogy az most az én foglyom s valamint őrizni, ugy védeni is tartozom, csendben eltávozott.

A vén asszonyt azután bevittem a táborba s átadtam egy őrjáratnak, mely azután további őrizete alá vette.

A táborban nem igen lehetett nagy csoportokat képezni, mert az ellenség, mihelyt észre vette, rögtön oda lövetett. Egy napon, midőn éppen a bort osztották s a bográcsok, a melyekben ki szokták adni, sorban voltak állitva, mi pedig közel azokhoz csoportosulva, a várőrség észrevéve a tömeget, egy ágyu lövést intézett oda, mely 2—3 bográcsot kiütött ugyan helyéből, de emberben kárt nem okozott. Erre azután a bográcsokat s a szekeret, melyen a bor volt, egy gödörbe huztuk, melyben azután a bor kiosztása biztonságban történhetett.

De a várőrség lövésére a mi ágyuink is tüzelni kezdtek s alig a harmadik vagy a negyedik lövésre az ellenségnek a Szent-György téren fölállitott lőszeres kocsijai közül egy a levegőbe repült, mire nálunk is, meg az ellenségnél is nagy zaj keletkezett. Mi ugyanis azt hittük, hogy a várnak egyik alaknázott része repült a levegőbe, ők pedig attól tartottak, hogy a felrobbant lőszer kocsi a többit is megfogja gyujtani és a levegőbe röpiteni, de egyik sem történt.

Henczi, a várparancsnok, tüzelésünkre azzal felelt, hogy ágyuinak legnagyobb részét Pestnek forditva, két óra hosszánál tovább lövette a várost, amivel rendkivüli nagy károkat

okozott. Több szép épület teljesen leégett s Pestnek nagy része lángokban állott. Nekünk semmit sem árthatott ez a tüzelés, de annál nagyobb volt felháborodásunk Pestnek romboltatása miatt.

Most már a mi vártörő ágyuink is megkezdték müködésüket s nagy erővel rombolták a falakat. Mindazáltal az ostromlás ezen módjával nem lehetett volna a várba bejutni, mert Henczi a nappal lerombolt kötömegekből minden éjjel gátakat emeltetett, amik a várba való feljutást teljesen meggátolták. Ennél sikerebb lett volna a lajtorjával való ostromlás s ezt csakugyan el is határoztuk.

De addig is, mig a lajtorják megérkeznek, folytatni kellett az előbbi ostrom módot, hogy igy az ellenség ne vegye észre, hogy az ostromlásnak más módjához készülünk.

Végre megérkeztek a lajtorják. De az első kisérlet nem sikerült velük, mert rövidek voltak. Az ellenség pedig, amint ezen körülményt észrevette, a mögöttük levő nagy épületet, mely mint emlitem, fő állomásunkat képezé, felgyujtotta s mi most a tüz és a várfal közötti szük helyen minden védelem nélkül ki voltunk téve az ellenség golyóinak s kényszeritve voltunk a sürü golyózápor elől nagy szégyennel menekülni s nagy vereséggel mentünk vissza táborunkba.

De ez a vereség nem csüggesztett el bennünket, sőt még nagyobb harczvágygyal vártuk az órát, melyre az ostrom ki volt tüzve. A támadásra egy ágyu szó adta meg a jelt. Ezt megelőzőleg részint nyugtalanitás, részint félrevezetés czéljából a mieink többször megkisérlették a várba bejutást, de ezután teljesen visszavonultak s nagy csend lett. Erre az ellenség azt gondolva, hogy mi belefáradtunk az ostromba s nyugalomra tértünk, szintén lenyugodott.

Mi pedig ezalatt a legnagyobb csendben vártuk a jelt a támadásra, s midőn az ágyu szó elhangzott, az egész sereg egyszerre rohant neki a lajtorjáknak s csakhamar a legnagyobb része bent volt a várfalon s az ellenség csak akkor vette észre a támadást. Erre nagy lárma keletkezett és sürü puskaropogás hallatszott. Ekkor már a mi zászlóaljunk is bent volt a várban. A setétségtől nem igen lehetett látni s nagyon kellett vigyázni, hogy bajtársainkat ne támadjuk meg. Eközben hátulról nagy csapást kaptam fejemre, mely annál érzékenyebb volt, mert a nehéz csákót egy könnyü sipkával cseréltem föl az ostrom megkezdésekor. A vér erősen folyt fejemből, de zsebkendőmmel hirtelen bekötöttem s csákómmal jól leszoritottam, s mintha mi sem történt volna, tovább folytattam a harczot. Ez alatt már virradni kezdett s már a kaszárnya udvarára jutottunk, hol erős tüzzel fogadtak bennünket. Rohamunk elől azonban a legközelebbi utczába vonultak s még a házak ablakaiból is erősen tüzeltek ránk, minek következtében minden házat felkutattunk s csak akkor haladtunk

tovább, mikor biztositottuk magunkat, hogy ott nem maradt ellenség.

A várfalon eközben folytonosan tódultak be a mi csapataink s az ellenséget már a disztérre szoritottuk, hol két nagy tömeget formálva, megállapodtak. Henczi, a parancsnok egy fekete lovon nyargalt hol ide, hol oda, biztatva katonáit s négyszögbe állitva őket, hogy a roham ellen jobban meglegyenek védve.

De hiába volt ezen intézkedés is. A roham megingatta soraikat s a disztérről a Szent-György térre szoritottuk őket, ahol szintén állást foglaltak. Henczi itt maga állott élükre s bár látta, hogy egészen körül van véve — mert a királyi lak is tele volt honvédekkel — nem adta meg magát, hanem rohamot intézett ellenünk, melyet mi sürü golyózáporral fogadtunk. Henczi menekülni akart, de egy honvéd egy szük utczában felismerte s lelőtte. A vezérétől megfosztott sereg azután eldobta fegyverét s megadta magát.

Eközben csapataink mindenfelől összegyülekeztek s a győzelem fölötti örömben az egész sereg nagy éljen kiáltásokban tört ki. A bort hordó számra hordták hozzánk s Pestről is számosan átjöttek, még mikor az ostrom be sem volt végezve egészen. Most mindnyájan — polgár és katona együtt — nagy mulatsághoz fogtunk, mely két óra hosszánál tovább tartott s a zene hangjai mellett a lelkesedéstől áthatva s egymás nyakába borulva, örvendettünk győzelmünk felett.

Ezután azonban csata sorba kellett állnunk s a Krisztinavárosrész mellett levő térségre vezettek bennünket s további rendeletig ott foglaltunk állást. Itt a podgyászt az őrségre biztuk, mi pedig elmentünk szétnézni a közelben, mert messze nem volt szabad menni.

A halottakat épen ekkor kezdték összeszedni, még pedig külön az ellenség részéről s külön a mi részünkről elesetteket. A halottak száma mindkét részről elég nagy volt, mert a várőrség elég vitézül védte magát, különösen a szükebb utczákban, ahol minden házból szuronynyal kellett kiverni az ellenséget.

A Svábhegy felőli oldalon lévő ágyuk nagy része ártalmatlanná volt téve s a tüzőrség nagy része is az ágyuk körül terült el, a legtöbben holtan vagy sulyosan sebesülve. Iszonyu volt nézni a hullatömegeket, melyek az utczák két oldalán az elesettekből voltak összehalmozva.

Délután már későre járt az idő, midőn összegyülekeztünk s kivonultunk előbbi helyünkre, a szőlőhegyre. De parancsolatot kaptunk, hogy zászlóaljunkból másnap 24 legény induljon Győrbe, hova ágyukat kellett kisérni. Ezen 24 ember között én is ott voltam, mint őrmester. Vezényletünket egy tüzértiszt vette át, ki a tüzéreket is vezette.

Másnap reggel megjelentünk a várban, s az ágyukat átvettük. A csapatnak lassan kellett haladni, egyszerre csak

kis utat megtenni s minden harmadnap megpihenni. Igy azután megindultunk Győr felé.

Hogy Budavár bevétele után mennyi ideig késleltette Görgei a magyar tábort és nem vitte Bécsnek, mint ez rendelve volt, azt tudja mindenki és azt is, hogy ebből mennyi kár háramlott az országra és a hadseregre.

Budától Győrig.

A menet a parancshoz képest elég lassan haladt, naponkint alig három óra hosszáig. Reggel ugyanis korán elindultunk s már 9 órára mindig a kitüzött helyen voltunk. Igy haladtunk egészen Gönyüig. Midőn ide értünk, mint már utközben elhatároztuk, azonnal a Dunához futottunk fürdeni, mert nagyon jó és szép idő volt.

A többiek után én is a vizbe ugrottam, de az ár oly sebes volt, hogy messze elragadott a többitől s nem birtam vele sehogy sem. A kiabálás közben sok vizet nyeltem, annyira, hogy már fuldokolni kezdtem, midőn egy molnár észre vette kiabálásomat s egy másik embert is magához véve, csolnakba ült s hozzám eveztek. De a csolnakba nem tudtak fölvenni, mert oly erősen megragadtam a csolnak oldalát, hogy kezeimet nem birták lefejteni onnan. Igy eveztek ki velem tehát a partra s igy szerencsésen megszabadultam.

A többi katonák semmit sem tudtak esetemről, csak akkor csodálkoztak el, mikor elbeszéltem nekik, hogy miképen menekültem meg. Megjegyzendő, hogy uszni nem igen tudtam s azon hitben voltam, hogy a Dunának is, mint más kisebb folyónak a partja mellett egy darabig gázlója van, de ebben nagyon csalatkoztam, sőt majd rajta vesztettem.

Este felé a faluban néztünk szét. Ugyanaz a falu volt ez, a melynél az általunk felrobbantott gőzhajó volt kiktve. Bajtársaim, kik akkor nem voltak velem, különösen pedig a tüzérek, kik még nem is hallottak róla, nagyon elcsudálkoztak, midőn a falu fedetlen s összerogyott házait látták. Én azután elbeszéltem az esetet, amit a falubeliek megerősitettek, sőt hozzátették, hogy a robbanás a hajón levő összes katonaságot tönkre tette. A falu tulsó oldalán lévő katonaság is annyira megijedt a robbanáskor, hogy a zavarban azt sem tudta, mit csináljon. A csapatjuk is, amelyet a robbanás által okozott káfok megvizsgálására kiküldtek, csak nagyon félve közelitett az esemény szinhelyéhez, mert azt gondolta, hogy még mindig az erdőben vagyunk elrejtőzve. Sokat beszéltek még a lakosság akkori félelméről, különösen pedig a nagy károkról, amiket nekik a robbanás okozott.

Tótmegyeri csata.

Másnap elindultunk Győr felé s mindjárt a megérkezésünk utáni napon átvettek tőlünk 18 ágyut, a többi hat — mert

összesen 24 volt — harmadnapig a mi felügyelétünk alatt maradt. Midőn ezeket is átadtuk, elindultunk a zászlóaljunk megkeresésére s a Vág-Duna balpartján egy füzes mellett táborozva, meg is találtuk Tót-Megyernél. A folyó tulsó oldalán nagyszámu ellenség feküdt s a két tábor kölcsönösen őrizte egymást, hogy valamelyik valahogy hidat ne verjen.

Egy véletlen esemény folytán azonban sikerült a folyón hidat verni. Egy nap ugyanis az egyik őr hirül hozta a táborba, hogy az ellenség közül egy katona, midőn a folyóból vizet merit, mindig a legszemtelenebb módon gunyolódik a tulparton levő magyarokkal. Ekkor egy hadnagy maga mellé véve nehány embert, az őr által az illető helyre vezettette magát s ott lesbe állt várva a gunyolódó visszatérését.

Nemsokáig kellett várni; a katona ugyanis haamarosan visszatért s amint korsóját megmerité, ismét szemtelen módon gunyolódni kezdett. Ekkor azonban a hadnagy a már készen tartott fegyvert hirtelen a gunyolódóra sütötte, mire az orditva terült el a földön. A lövés annyira megrémitette az ellenséget, hogy egészen elfeledkezett a hidról s minden figyelme a sebesültre irányult, de azt nem merték onnan elszállitani, ahol elesett, mert féltek, hogy nagyobb magyar sereg van a tulparton, s ennek puskagolyóival épen nem óhajtottak közelebbi ismeretségbe jönni. Ez a meglepetés annyi ideig tartott, mely éppen elég volt arra, hogy a folyón hidat verhettünk, a melyen azután átkelve a sereg előrésze, megtámadta az ellenséget. Erős küzdelem fejlődött ki a magyar és német sereg között, mely utóbbinak a kétségbeesés nagy bátorságot kölcsönzött. Annyira tartotta magát az ellenség, hogy márránk is szükség volt, a kik a tartalékot képeztük. Mikor azután mi is megtámadtuk őket, sikerült kimozditani állásukból s megkezdették a visszavonulást, melynek tartama alatt rendkivüli pusztitást vittünk véghez közöttük. Sok ágyu a kezünkbe került, az ellenség közül is sokat foglyul ejtettünk, a többit pedig egész estig üldöztük.

Másnap és harmadnap kipihentük magunkat; a negyedik nap parancsot kaptunk, hogy csatára készüljünk.

A bort és élelmi szereket kiosztották, amint ez minden csata előtt szokásban volt s azután megindultunk s ugy körülbelül 8 órakor már szemben állottunk az ellenséggel.

A Zsigárd melletti csata.

Csakhamar erős ágyuzás keletkezett mind a két részről, mely egészen estig tartott. Az ellenség folytonosan vonult előttünk visszafelé s este az ágyuzás megszünte után Zsigárd mellett, melyet ők elhagytak, ütöttünk tábort.

A fáradtság folytán csakhamar álomba mélyedt az egész tábor. Nekem nyugtalan álmom volt s amint ugy tiz óra felé felébredtem ugy tetszett, mintha zeneszót hallottam volna az ellenséges

tábor felől. Reggel többen mondták, hogy a zeneszót szintén hallották, s azt rebesgették, hogy Görgei az éjjel átment az ellenséges csapathoz s ott mulatott az orosz tisztekkel — mert már ekkor orosz sereg állott előttünk — s ezen gyanut még jobban megerősitették a reggeli csata alatt történtek.

Reggel még jóformán meg sem virradt, midőn az előőrség ágyui megszólaltak. Mi rögtön fegyverbe állottunk s kaczagtunk az ellenségen, a mely nem elégedve meg a tegnapi vereséggel, most hamarabb felkelt, mint mi.

Azután gyorsan keresztül mentünk Zsigárdon s a falutól körülbelül ezer lépésnyi távolságban álltunk csatarendbe. A mi zászlóaljunk a sereg jobb szárnyához jutott. Tőlünk balra is, meg a hátunk mögött is egy zászlóalj állott; az előbbinek a balfelén voltak elhelyezve az ágyuk. Előttünk szintén egy zászlóalj állott csatarendben. Hátunk mögött pedig a huszárok voltak felállitva. Az előőrség ágyui még mindig tüzeltek a folyvást közeledő ellenségre, amely a tüzelést viszonozta.

Táborunk csapatokra osztva a Vág-Dunától egészen az öreg Dunáig terjedt, mellettünk közel a Vág-Duna volt, a partján erdővel szegélyezve.

Az ellenség már annyira előre haladt, hogy az elől álló zászlóalj is meg akarta már kezdeni a tüzelést, midőn hirtelen megadták a jelt, hogy a tábornok közeledik. Mindnyájan hátra néztünk s Görgei az egész tisztikar által kisérve csakugyan közeledett sebes vágtatva a tábor felé.

A tisztikar rendesen volt öltözve, de Görgei messziről kivált közülök veres atillája s fekete, hosszu fehértollas Kossuth kalapja által, a milyen ruházatot eddig soha nem viselt. Az egész tisztikar kiséretében az elől álló zászlóalj s a folytonosan közeledő ellenség közötti térségre lovagolt, mire a mi ágyuink elhalgattak. Ez természetes is volt, de annál nagyobb volt az egész sereg csudálkozása, midőn ugyanekkor az oroszok ágyui is elhalgattak, s csak akkor kezdték meg a tüzelést ujra, midőn Görgei a két sereg elől ellovagolt: ugyanez történt a tábor többi részén is, amely körülmény, mint fentebb is mondottam, még jobban megerősité azt a gyanut, hogy Görgei titkon összejátszik az orosz tisztekkel.

Mikor Görgei ellovagolt előlük, az orosz sereg ujra megkezdte az ágyuzást, mire részünkről erősen tüzeltek az ellenségre.

A csatárláncok gyorsan közeledtek egymáshoz, mi pedig a rendhez tartva magunkat, követtük őket. Ekkor az orosz csatárláncz egy kissé visszavonult, hanem helyette egy nagy tömég indult egyenesen felénk. A mi csatárláncz is gyorsan visszavonult a rendeltetési helyére s vizsgálni kezdtük a felénk közeledő különös ruházatu csapatot.

Amint még közelebb jutott hozzánk a különös tömeg, tüzéreink heves golyózáport bocsátottak rá, minek következ-

tében az megállott. De ez a megállás nagyon kevés ideig tartott, mert a csapat az ágyukat tolta előre, a melyek oldala mellett haladtak s szintén erős tüzelést kezdtek, hogy bennünket megszalajtsanak. Ez azonban nem sikerült, mert az erős tüzelés daczára is megállottuk helyünket.

Ekkor ujra megindult felénk a tömeg s most már gondoltuk, hogy rohamot akarnak intézni ellenünk. Elhatároztuk, hogy megfogjuk őket lepni valamivel, amit ők bizonyára nem fogadnak szivesen.

Amint ugyanis sebesen vágtatva felénk, egészen lőtávolba jutottak, hirtelen erős sortüzet bocsátottunk rájuk s még magukhoz sem tértek meglepetésükből, midőn most már mi intéztünk rohamot ellenük. A nagy zajtól és lármától, melylyel megrohantuk őket, megijedve, hirtelen megfordultak és sebes futásnak eredtek.

Felét könnyü szerrel elfogtuk, mert futásközben köpönyegjeikre lépve, elbukdostak s a földön elterültek. Ezekben azután még többen buktak fel, ugy, hogy a nagy zavarban nem tudtak fölállni s tovább menekülni.

A sereg másik részét is üldözni kezdtük, s nagy pusztitást vittünk véghez közöttük; az üldözést azonban nem folytathattuk, mert parancsot kaptunk a visszatérésre, mire mi foglyainkkal előbbi helyünkre tértünk. Most már elég idönk volt velük foglalkozni, s őket szemle alá venni. Voltak közöttünk tótok, kik valahogy tudtak velük beszélni s igy megtudtuk, hogy oroszokkal van dolgunk. Sápadt és kiéhezett alakok voltak mindnyájan, s némelyiknek fejét sisak, másikét sapka födte, mely számmal volt ellátva, mely talán az ezredet vagy zászlóaljat jelezte, amelybe tartozott. Lábukon kurta száru csizma volt. A többi ruházatukat ing, lábravaló, s egy majd a földig érő szürke darócz köpönyeg képezte, melynek két szárnyát hátul egy kapocs tartotta össze. De futásközben a köpönyeg kikapcsolódott s igy történt, hogy sokan elestek benne.

Kérdeztük tőlük, hogy isznak-e vutkit, amely szónak hallatára, bár nagyon elkeseredettnek látszottak, egy kissé földerült sápadt arczuk s beesett szemük fényeszedni kezdett s mohón itták az égető italt.

Az őrnagy ezután hátra kisértette őket, mi pedig ismét várakozó állásba helyeztük magunkat, nagyon sajnálva, hogy az ellenség üldözését nem folytathattuk. De csudálkoztunk is, hogy miért parancsoltak vissza bennünket olyan hamar, mikor az ellenség üldözése által ugy sem dönthettük volna magunkat valami veszélybe. Ágyuink is elhallgattak, mert azokat is vissza parancsolták.

Ez alatt a megvert csapat kezdte magát összeszedni és rendezni, ami tovább tartott 2 óra hosszánál. Ezen hosszu ideig tartó szedelőzködés belénk — kik ha megfutottunk is

valahol, 10—15 percz alatt ismét teljes csatarendben állottunk, még nagyobb bátorságot öntött. De bátorságot öntött belénk az elfogottak gyöngeségének, bátortalanságának látása is. Elhatároztuk, hogy ha hatannyian lesznek is, mint mi, még akkor is szembe szállunk velük s ezek után elszántan vártuk a támadást, ami ugy körül-belül másfél óra mulva be is következett. Mikor láttuk, hogy közeledik felénk a nagy tömeg, bizonyos borzongás futott el bennünket, mely azonban csakhamar megszünt s a bátorságnak és elszántságnak adott helyet szivünben.

Amint lőtávolba jutottak, hirtelen kétszeres sortüzet bocsátottunk rájuk, s látva, hogy már félig most zavarban vannak, minden vezénylés nélkül megrohantuk őket, a minek következtében egészen zavarba jöttek s akárcsak az előbbiek, rendetlen futásnak eredtek. Üldözésüktől ismét el lettünk tiltva, mindazáltal e két siker s a győzelem a nagyobb erő felett még nagyobb bátorsággal töltött el bennünket, mely még fokozódott akkor, midőn az elfogottak értésünkre adták, hogy az egész sereg olyan emberekből áll, mint ők.

Eközben parancsot kaptunk a falu megszállására. A tartalék zászlóalj a falun tul foglalt helyet, egyszersmind ez képezte a csatárlánczot is. A mi zászlóaljunk a falunak a Vág felé eső részét szállotta meg; a belső részeket és utczákat szintén egy zászlóalj tartotta megszállva.

A tüzérek a falu tulsó részén telepedtek meg, azok mögött pedig hátrább a huszárság állott.

A mi állásunk elég erős volt s elvoltunk szánva, hogy az utolsó emberig vitézül küzdve védelmezzük magunkat, ha az ellenség a faluba betörne. Csak azon csodálkoztunk ujólag, hogy mért nem szabad nekünk a megvert sereget üldözni ugy, mint azelőtt; ez rejtély volt előttünk s ennek megfejtésére nem tudtunk ráakadni sehogy.

Az idő már 10 óra felé járt, midőn láttuk, hogy az ellenség nagy tömegekben halad előre. Gyorsan ugyan nem nyomulhattak előre, mert a csatárláncz és az ágyuk eléggé gátolták őket, de lassankint mégis mindig közelebb jöttek. Mi is lassan vonultunk hátrafelé, de mivel a faluból eltávozni vagy pedig előre nyomulni nem volt szabad, csakhamar megállapodtunk s vártuk támadásukat.

Ezalatt az orosz sereg és a mi tüzérségünk között megkezdődött az ágyuzás. Mialatt tüzéreink több ágyuját ártalmatlanná tették az ellenségnek, jó leshelyeket keresve, mi is hozzáfogtunk a tüzeléshez s folyton lövöldöztünk a már a faluba nyomult ellenségre. A golyózápor, melyet rájuk bocsátottunk, rendkivüli sok veszteséget okozott nekik, de azért csak nyomultak előre, hiszen még igy is annyian voltak, hogy mindegyikünkre jutott 3—4 ellenség. Mi nem kimélve őket, rendkivüli mészárlást vittünk véghez, annyira, hogy már csaknem az egész csapatot megsemmisitettük, midőn egy közép magas-

ságu, fekete ruhába öltözött férfiu élén ujabb segitő csapat nyomult be a faluba.

Amint vezérük engem megpillantott, rögtön rám rohant s már kardját is felemelte, hogy megadja a halálos csapást, midőn hirtelen félreugorva a csapás elől, szuronyomat bal mellébe mártottam, mire azonnal lerogyott s hörögni kezdett. Nem értem rá vele foglalkozni, mert már elég nagy számu ellenség volt előttünk.

Mieink rendkivüli vitézséggel és elszántsággal küzdöttek, ugy hogy az ellenség ismét kénytelen volt futásban keresni a menekülést, de futásuk még rendetlenebb, még zavarosabb volt, mint az azelőtt megvert két seregé. Midőn láttam, hogy az ellenség már megfutott, visszamentem ott hagyott ellenfelemhez, ki még most is hörgött, de már közel volt a halálhoz, mert szemei is felvoltak forgatva.

Görcsösen szoritá kezében kardját, melynek hosszu, vékony és finom bőr hüvelye volt, alul, felül és középen dusan aranyozott rézbe foglalva; markolata finom sodronyból készült s fedője szintén dusan aranyozott rézszálakból állott: szóval finom értékes kard volt, melynek alsó és felső része most is meg van s a dus aranyozás még máig is látható rajta; többi része távollétem alatt a szomoru időkben elveszett. Ez az ellenség volt az egyetlen, akit lefegyverzése után öltem meg, de ezt is inkább szánalomból tettem, mivel már nem nézhettem tovább kinos halálharczát.

Az alatt, mig mi megszalasztottuk a gyalogságot, huszárjainknak az ellenséges lovassággal volt egy kis összekoczanásuk, mely szintén a mi győzelmünkkel végződött.

Mikor az ellenség megfutott, parancsolatot kaptunk, hogy vonuljunk ki a faluból a Vág mellett levő kis erdőbe s várjuk a további rendeletet. Az erdőben, mikor ugy 11 óra után odaértünk, megpihentünk, mert épen nem tartottunk attól, hogy az ellenség, a kapott vereség után megtámadjon bennünket.

Csak az ágyuzás folyt még erősen köztünk és az ellenség között s egypár kisebb csatározás történt, melyben szinte az ellenség huzta a rövidebbet, de aztán az ágyuzás is megszünt.

A mi táborunk a legnagyobb rendben állott, mintha csak még most állott volna fel az ellenség ellen, annyira nem látszott rajta a három-négy nagy csata nyoma. Az ellenségé pedig, bár még most is sokkal nagyobb számmal volt, a vereség folytán elcsüggedve és megzavarva, rendetlenül állott. S mégis mi kezdtük meg a visszavonulást. Átkeltünk a Vágon emelt hidon s bevártuk, mig a serég azon része, mely ide volt parancsolva az átkelésre, szintén átkeljen s midőn ez megtörtént, másnap bevonultunk Komáromba.

Görgei azzal mentette e visszavonulást, hogy az ellenség nagy száma ellen ugysem tehettünk volna semmit, de mégis

nagy hiba volt e visszavonulás, mert ez által Görgei a magyar tábort három részre forgácsolta s bár tudta, hogy nemsokára ujra sikra kell szállanunk az oroszokkal, nem hogy a szétforgácsolt részeket egyesiteni törekedett volna, de még arra sem gondolt, hogy a három tábor között, melyeket egy-egy Dunaág választott el egymástól, valamiképen összeköttetést létesitsen.

Most már még jobban látható volt, hogy mennyire hibázott Görgei akkor, midőn a Nagy-Sarlónál megvert sereget nem üldöztette, hanem e helyett Buda bevételére pazarolta az időt. Mert ha Nagy-Sarlótól üldözzük a német sereget Bécsig, akkor bizonyosan az osztrákok és csehek felkeltek volna s igy Oroszország ezek ellen küldte volna seregét, de meg már ekkor Lengyelországban is lett volna dolga s bizonyosan nem jött volna be Magyarországba.

Bevonulás Komáromba.

Az ószőnyi és tátai csaták.

Komáromba vonulásunk alkalmával mi is a sánczokat szállottuk meg, mert ugy volt parancsolva, hogy itt várjuk be az egyesült német-orosz tábort. A megszállási hely azonban, mint nagyon sok főtiszt is állitotta, s mi is majdnem mindnyájan világosan beláttuk, nagyon rosszul volt választva, mert nekünk nem a sánczokat, hanem a harkályi magaslatokat kellett volna megszállni. A harkályi magaslat ugyanis oly pont volt, hogy innen Ó-Szőny, Tata, Ácsi-erdő, stb. a kezeink között lett volna, anélkül, hogy azért Komárommal az összeköttetést megkellett volna szakitani. Futó sánczokat lehetett volna készitení s a magaslatot egész erősséggé alakitani át s igy az ellenség visszaverése biztos lett volna. De ezt nem engedte meg a fővezér. Meg is fizettük az árát keserüen.

Az egyesült német-orosz hadsereg már nem vetette meg ezen valóban fontos hadi állást, hanem sietett azt elfoglalni s magát megerősiteni. Az ácsi erdőt valóságos várrá alakitotta át, egyszóval minden alkalmas helyet, melyet azelőtt mi a legnagyobb kényelemmel elfoglalhattunk, nagy előnynyel biztositotta a maga számára. Mikor igy teljesen megerősitette magát, annyira bátor lett, hogy hol itt, hol amott támadta meg a magyar sereget.

Egy-egy alkalommal Ó-Szőnyt támadta meg s a magyar előőrséget, mely ott volt elhelyezve, megtámadta és kiverte onnan. Mi, kik Ó-Szőnyhöz legközelebb voltunk, rögtön egy félüteg ágyuval s még egy másik zászlóaljat is magunk mellé véve, mentünk az előőrség védelmére. Mi a főutczán rohantunk a faluba, a másik zászlóalj ellenben jobbról a szélső utczán tört be még pedig a legnagyobb golyózápor között, egészen a falu közepéig. Ekkor azonban hirtelen hátulról is golyózápor hullott ránk. Meglepetve állottunk meg, mert azt hittük, hogy bekeritettek bennünket s hátban támadtak meg. De mögöttünk,

bár a golyózápor még mindig hullott ránk, ellenséget nem tudtunk felfedezni. Erre azután még jobban zavarba jöttünk s futott, ki merre látott. Mire a faluból kiértünk, nagyon sokan hiányoztak közülünk, még a tisztek közül is, továbbá az őrnagy, de legnagyobb veszteség mégis a zászló volt.

A zászló elvesztése ugyanis a legnagyobb szégyen, ami csak egy zászlóaljat érhet s ezt rendesen tizedeléssel szokták büntetni. Nem volt tehát vesztegetni való idő, mert a zászlót meg kellett keritenünk, ha a tizedelést és a nagy szégyent elakartuk kerülni.

Volt az én parancsnokságom alatt több oláh fiu, akiket mindig jó bánásmódban részesitettem s azért annyira szerettek, hogy nem parancsolhattam volna nekik olyat, amit örömmel ne teljesitettek volna.

Ezeket állitottam tehát elő s elmondtam nekik, hogy zászlónk elveszett s ha ennek következményeitől megszabadulni akarunk, vissza kell szerezni. Mindjárt készen voltak a harczra, s csakhamar az egész zászlóalj egyhangulag ezen kiáltást hangoztatta, „menjünk, s haljunk meg dicsőségesen, vagy foglaljuk vissza zászlónkat.“

Mikor megindultunk, őrnagyunk is jött felénk sebes vágtatva a Duna felől. Midőn megtudta, hogy nincs zászló, a milyen sebesen csak lehetett, rohant előre, mi pedig utána. Ekkor vettük észre, hogy a legnagyobb tüzelés az urasági lak kőfal keritésén keresztül vágott lőréseken át történik, mire őrnagyunk sebes vágtatva rohan az ágyukhoz, azokat az urasági lak felé fordittatja s elkezdik a falat rombolni.

Mi elálltuk a bent szorult ellenség utját, mire az a kastély hátulján menekült, de vesztére, mert épen ekkor a tulsó oldalra küldött zászlóalj elébe került, mely erős tüzeléssel fogadja. Mi pedig hátulról szórtuk rájuk golyóinkat. Most ők jutottak kereszt tüzbe s ott is maradt a legnagyobb része, vagy elfogtuk, vagy megsebesitettük. Egy vadász zászlóalj volt, mely, midőn mi a falut először megtámadtuk, már az urasági kertben volt elbujva s megvárván, mig előttük elhaladunk, támadtak meg bennünket hátulról.

Most az őrnagy egy fél századdal hátra hagyott engem s megparancsolta, hogy kutassak ki a faluban minden házat, hátha a zászlótartó is ott van valahol elbujva. Ő pedig rohant az ellenség után, hogy ha esetleg ennél látná meg a zászlót — mert az elfoglalt zászlókat magasra tartva szokták hordani — elvegye tőlük.

Ezalatt én a faluban minden házat felkutattam: voltak ott tisztek, katonák elbujva, de bizony a zászlótartónak hire sem volt sehol. Biztosra véve, hogy elfogták, nagyon elvoltunk keseredve s elkészültünk a halálra és a legnagyobb szégyenre. De még volt a patak mellett egy szalma födeles ház, összekötve szinnel és istállóval, a melyet még nem kutattunk ki. Ennek udvarára mentünk tehát s csapatunk egyik része

a házat, másik a szint, harmadik az istállót kezdte kutatni. A ház padlás ajtaja nyitva állott, de lajtorja nem volt sehol. Ekkor az oláh fiuk hárman összeállva egyet fölsegitenek a padlásra, aki a lajtorját ott találva, lebocsátotta s a többiek fölmentek rajta és kutatni kezdettek a padláson, persze egymásközt oláhul beszélgetve, mert másképen nem tudtak. A padlás hátsó részében egy embert találtak — ki éppen a zászlótartó volt — de persze nem ismerték fel, söt a sötétben azt hitték, hogy ellenséget találtak. Viszont a zászlótartó azt hitte, hogy az ellenség kezébe került s annyira megijedt, hogy alig tudott szóhoz jutni.

Azonban, mikor egy kissé világosabb helyre vitték, rögtön tfelismerték a legények s örömmel kiáltották le: „megtaláluk e zászlótartó urat!“ De a zászlótartó ebböl sem értett semmit, mert oláhul volt mondva s annyira megvolt rémülve, hogy midön a lajtorjához vezették, hogy menjen le, nem lépett sehová, hanem megállt s mereven nézett egy pont felé. Mig végre többen leemelték a nagytestü embert, aki még ekkor is ugy volt, mintha nem tudna magáról.

Csak akkor tért lassankint magához, midön valamelyik katona a kuthoz futva, onnan egy veder vizet hozott, s abból egy keveset arczára öntött. Ekkor elbeszélte a kinos helyzetet amelyben volt, de azután maga ment föl a padlásra s lehozta a zászlót, melyet ott elrejtett.

A zászló mindnyájunkba uj lelket öntött s nagy örömrivalgással vittük az utczára, a hol a többiek is, kik ezen zászlóaljhoz tartoztak s most kerültek elő, több tiszttel hozzánk csatlakoztak s igy vonultunk a hidhoz, hogy őrnagyunkat bevárjuk.

Ezalatt az őrnagy mindent elkövetett, hogy minél közelebb jusson az ellenség csapataihoz, de a zászlót természetesen egyiknél sem láthatta. Már este volt, midön abba hagyta az ellenség üldözését s vissza fordult. Ekkor már a mi seregünknek is visszavonulás volt vezényelve s zászlóaljunk a főuton, a melyen a faluba jött, kezdett kivonulni. A legénység közül többen elébe mentek az őrnagynak, s előre elmondták neki, hogy a zászló megvan, minek hallattára az őrnagy sarkanytyuba kapta lovát, s sebes vágtatva jött a hid felé, ahol a zászló kibontva lobogott. Az őrnagy már messziről leugrott lováról s a zászlóhoz szaladva, azt zokogva átölelte, csókolgatta. Azután hozzám szaladt, engem is megölelt s hálás szavakkal rebegte, hogy ez az eset mindig emlékezetében fog maradni. A zászlóalj többi része is, amint megérkezett s a zászlót, melyet elveszettnek hitt, megpillantotta, örömkiáltásban tört ki. Igy vonultunk be a sánczba, ahol táborhelyünk volt s azután pihenni tértünk, ami a nagy fáradalmak után bizony már ránk is fért.

A fentebbi esemény után két-három nap mulva elindultunk s Ó-Szőnyön keresztül Tata felé vonultunk, ahol nagyobb

ellenséges sereg volt felállitva, mely megpillantva bennünket, ágyuiból erős tüzet bocsátott ránk. Azonban a mi ágyuink sem maradtak adósak, mialatt mi csatárlánczot küldöttünk előre, mert az övéké is haladt már felénk.

Mi a balszárnyba voltunk beosztva, jobbfelől mellettünk haladtak a huszárok, kikkel szemben nagy tömeg ellenséges lovasság állott. A huszárokon tul ismét egy keret volt felállitva, mely az alacsony cser bokrok között haladt előre; hátrább ismét a mi lovasságunk volt látható. Az ágyuk köztünk és a huszárok között, s a másik oldalon is a gyalogság és lovasság között voltak felállitva. A csatárlánczok megkezdették a tüzelést, amely egy ideig hevesen tartott, de azután gyengülni kezdett, mert az ellenség gyalogsága némileg hátra vonult.

Ekkor azonban az ellenséges lovasság rohant szemben a huszárokkal nagy tömegben előre s ugy látszott, hogy az ellenség a lovasság támadására fekteti a fősulyt. Ágyuinkból heves tüzelést folytattunk rájuk, ami egy kissé megzavarta soraikat, de azután ismét összetömörültek és rohantak előre. Erre a mi lovasságunk is előrohant, s bár szintén nagy ágyutüznek volt kitéve, bátran támadott.

Ekkor azonban a jobb szárnyon nagy zaj keletkezett, mert az azon részen levő lovasság is összecsapott. Erre az ellenséges gyalogság és lovasság, mely velünk szemben állott, visszavonult. Mi pedig előre hatoltunk, de a városon kivül megállapodtunk, mert abban ugy sem volt ellenség. Ez alatt már a jobb szárny csatája is megszünt s mi ujra vissza mentünk előbbi táborhelyünkbe, a hatodik sánczba.

Másnap egy szakaszszal megfigyelő őrjáratra voltam kiküldve a tegnapi csata szinhelyére. A szőlőt megkerülve, a fensikra mentünk, de már akkor itt holttestet nem találtunk, mert az mind el volt takaritva. A cserjébe pedig, mely inkább az ellenség, mint a mi birtokunkban volt, sem tanácsos nem volt behatolni, sem megengedve nem volt. Visszatértünk tehát s közvetlenül a szőlőt szegélyző árok mellett haladtunk. Az árokban valami nyöszörgést hallottunk s mindnyájunk figyelme odairányult s gyorsan oda siettünk.

Az árok gazzal volt benőve s a gaz egészen eltakarta a nyöszörgő sebesültet. Három-négy fiu azonnal leugrik s a sebesültet, ki a huszárok közé tartozott, kiszabaditja a gaz közül. Jobb kezében görcsösen szoritotta kardját, a fején pedig végig egy nagy vágás volt. A vérveszteségtől annyira elgyengült, hogy már szólni sem tudott. Néhány embert vizért küldtem s mig ez megérkezett, egy pár csepp pálinkát töltöttem a szájába, mire nemsokára magához tért s vizet kért, mert belső része nagyon epedt, de sebláza is nagy lehetett. Arczát és fejét szépen megmostuk s midőn igy csaknem egészen magához tért, csudálkozott, hogy már egy nap elmult az ütközet óta, mert ő azt hitte, hogy még mindig ugyanazon

nap van, amelyen a csata történt. A folytonos hidegvizes borogatás jót tett neki s már enni is tudott egy kis kenyeret s ivott rá bort.

Fegyverre akartuk tenni, s ugy elvinni, de ő ezt nem engedte, mert azt állitotta, hogy a maga lábán is el tud jönni. Erre két katona karon fogta s ugy vezette. Utközben elbeszélte, hogy amint a két lovasság összeütközött, csakhamar kilötték alóla a lovát, mely annyira kedves volt előtte, hogy nem adta volna semmiért e világon, ő pedig gyalog vette föl a harczot egy lovas dragonyossal, ki semmikép sem tudta megsebesiteni, de ekkor hátulról kapott egy ütést fejére s eszméletlenül terült el. Mire magához tért, a csata megszünt s ő maga volt ott s elment lovát keresni, hogy megsirathassa. De lovára rá nem akadt. Hogy hogyan és mikor jutott a szőlőárokba, arra már nem emlékezett.

Csapatunknak eközben sokszor megkellett állani, hogy a nagyon elfáradt sebesült megpihenhessen. Végre ismét visszajutottunk táborhelyünkre, hol a főörségnek jelentést tettem az őrjárat eredményéről s átadtam a huszárt is, akit rögtön orvos vett kezelés alá s csak akkor eresztették vissza a századához, midőn egészen jobban lett.

Tatát, melyet mi önkéntesen hagytunk el, az ellenség elfoglalta s Ó-Szöny és Tata közt ütötte fel táborát, még pedig olyan alakban, hogy őrtüzei egész félkört képeztek körülöttünk. Mindkét táborból sürü őrjárat járt éjjel-nappal, szóval a felügyelet mindkét részről nagyon szigoru volt.

Midőn egy szakaszszal engem küldtek ki őrjáratra, elhatároztam, hogy észrevétlenül áthatolva a mi előőrseinken, meg lepem az ellenség előőrsét. A holdvilág a fellegek közt bujkált s igy az idő is épen alkalmas volt tervem kivitelére. Már jól előre haladtunk, midőn egyszer ránk kiált egy őr: „Halt! Wer da?“ Mi, kik azt hittük, hogy még a mi előőrseinket sem hagytuk el, nagyon megvoltunk lepetve a német jelszó miatt s azt gondoltuk, hogy bizonyosan nem vettük észre a mi előőrsünket, midőn mellettük elhaladtunk, s most az ellenség előőrse s tábora közé jutottunk. El voltunk tehát készülve a küzdelemre, midőn ujból hallatszik a „Wer da?“ Most „szuronyt szegezz“-t vezényeltem s magyarul feleltem a kérdésre, hogy: „Őrjárat!“ Mire bár tört magyar szavakkal, de mégis magyarul kérik a tábori jelszót.

Most ujból megvoltunk lepetve; a tábori jelszót megadtam s közelebb menve egy őrhöz, kérdeztem tőle, hogy miért adta fel a kérdést németül. Erre ő felvilágositott, hogy az ő zászlóaljuk nem magyar, hanem bent maradt régi katonák, kiknél a vezényszó még nem változott s magyarul még nagyon keveset tud s ezért a jelszó és vezénylés náluk német.

Az egész dolog pedig ugy történt, hogy az irányt eltévesztettük s midőn a mi előőrseinken keresztül mentünk, nem az ellenség előőrse felé, hanem balra tértünk s igy jutottunk

el ezen zászlóaljhoz, mely szintén a magyar táborhoz tartozott. Mindazáltal jót nevettünk, hogy előőrségünkre igy ráijesztettünk s azután visszamentünk a főtáborba, hol csodálkoztak hosszas kimaradásunk felett s midőn kérdőre vontak, azt mondtam, hogy gyanus jeleket vettem észre s azokat vizsgáltam meg.

Az igmándi csata.

A fent leirt esemény után két vagy három napra az ellenség részéről nagy lovas csapat gyülekezett össze az igmándi magaslat alatt, az ácsi erdővel egy vonalban. Erre két szárnyán ágyukkal és gyalogsággal fedezve, a mi lovasságunk is kivonult, a mi zászlóaljunk pedig a huszárság háta megett haladt s igy rendben közeledtünk az ellenség felé. Ez olyan álláspont volt, a milyet még eddig nem észleltünk. Az ágyuk mindkét felől megkezdették a tüzelést, mire Görgei, ki a főtiszti karral a lovasság élén haladt, hirtelen sarkanytyuba kapja lovát s a magát várakozó állásba helyezett ellenséges lovas csapat felé vágtat. Erre egy ezredes az egész lovasságot az ellenséges lovasság ellen vezényli s huszáraink oly sebesen rohantak előre, hogy Görgei és a főtisztek is mind a támadók közé keveredtek. A huszárok gyorsan végeztek az ellenféllel, mert azok hamarosan megfutottak. A győzelem leginkább a huszárok elszántságának volt tulajdonitható, akik Görgei gyanus előre vágtatásán nagyon felbőszültek. Görgei ezen csatában kapott tarkójára egy sebet még pedig állitólag magyar kéztől amikor is, mint mondják, igy kiáltott fel: „Megállj kutya magyar, ezt még megkeserülöd!“

De azt, hogy ki sebesitette meg, nem tudta kipuhatolni. Ezen csata alkalmával egy lengyel fiu, ki az ellenség sorai közt harczolt, őrnagyát leszurva, hirtelen hozzánk jött át, akit mi nagy éljen kiáltásokkal fogadtunk.

Görgei, midőn visszatértünk a táborba, kék zsebkendővel köttette be sebét, amely zsebkendő még Világosnál is tarkóján volt.

* * *

Ezalatt Görgei parancsot kapott, hogy menjen Debreczenbe, itt pedig Klapka vegye át a fővezérséget. De Görgei annyira félrevezette Klapkát, hogy ez volt az első, ki tiltakozott az ellen, hogy Görgeit elvigyék a hadseregtől. Ez már a másik meggondolatlan tette volt Klapkának a magyar kormány ellen, mert már Kápolnánál is Görgeinek fogta pártját. Itt ugyanis Dembinszky kérdőre vonta Görgeit, hogy miért hagyta el a csatateret s kérdezte tőle, hogy mit csinálna most ő vele, ha ő hagyta volna el a csatateret. „Főbelövetném“ volt Görgei válasza. Tehát itt maga Görgei beismerte hibáját, de nemhogy helyre akarta volna hozni, hanem még a Guyonhoz küldött futárt is feltartóztatta, s lehagyott mészároltatni ezer honvédet azért,

hogy az öreg vitéz lengyel tábornokot, ki oly nagy lelkesedéssel harczolt a magyarok ügyéért, megbosszulja szemrehányásáért. Alantos tisztjei vak eszközei voltak, mert mulatságokkal, s önmagának dicséretével szintén lekenyerezte, részint félrevezette őket.

A magas kormány látva ezt a félszegséget, de Nagy Sándor tábornok jelentéséből is értesülve Görgei üzelmeiről, rendeletet adott neki, hogy Komáromot lássa el a szükségesekkel, a többi sereg pedig gyors menetben vonuljon az alföldre s ott tömörüljön össze. Görgei hadi tanácsot hivott össze, s bár ennek nagy része szintén a kormány parancsának teljesitését hangoztatta, Görgei ellenszegült, mert már Komáromnál volt czélja lerakni a fegyvert.

Ekkor azonban Nagy Sándor tábornok odahagyva a haditanácsot, táborát rögtön utnak inditotta lefelé, mire Görgei meghökkent s a tábornok után Klapka és Leiningen tábornokokat küldte, akik csak nagy kéréssel és erőfeszitéssel tudták Nagy Sándort visszaforditani, miután megigérték neki, hogy az egész tábor együttesen fog az alföldre vonulni. Nagy Sándor tehát visszafordult, Komáromon tul, ahol még egy másik sereg is feküdt, ütött tábort.

II-ik igmándi csata.

Eközben az ellenség, mely mint emlitém, csaknem gyürü alakban vett körül bennünket, mindig közelebb-közelebb húzódtak hozzánk, annyira, hogy a harkályi magaslatot és az ácsi erdőt egészen ellepte, söt Ó-Szőnyt is elfoglalta, ami minden esetre igen jó hadi állás volt. Most már mi is csatarendbe álltunk. Mi a középseregbe jutottunk, mellettünk jobbról és balról egy-egy zászlóalj, mig a tartalékot a hátunk megett szintén egy zászlóalj képezte. Egyenesen Igmándnak tartottunk, a tábor balszárnya pedig Ó-Szőny felé haladt, mig a jobbszárny az ácsi erdőt támadta meg.

A' két szárnyon csakhamar erős tüzelés fejlett ki, de mi minden feltartóztatás nélkül haladtunk előre, mig végre egy nagy kukoricza táblához értünk, melybe éppen akkor vonult be az ellenség csatárláncza. Erre mi is visszavontuk csatárlánczunkat, mert láttuk, hogy a sürü kukoricza táblát szuronnyal kell bevennünk.

Mig csatárlánczunk bevonult, mi egy kis pihenőt tartottunk. Az ellenség ágyui az igmándi magaslatról folyvást szórták ránk golyóikat, amelyeknek nagyrészét, minthogy az eső esett s borus volt az idő, már röptében láttuk s tudtuk, hogy hova fog repülni. Volt közöttünk egy 25—26 éves főhadnagy, ki igen finom ember volt, de mindig igen szomoru. Ez csapatunk balszélén állott közel hozzám. Egyszer látom, hogy az ellenség egy ágyu golyója egyenesen ő felé repül, magam felé

akarom őt vonni, de ő visszarántotta magát és a golyó egyenesen szivébe furódott, mire holtan rogyott a földre.

Ekkor azonban rohamra hangzott a vezényszó. Mi bátran támadtuk meg a kukoricza táblát, honnan, bár sürü s gyilkos sortüz fogadott bennünket, csakhamar kiszoritottuk az ellenséget s egy másik táblába menekültek, de innen is csahhamar kivertük őket. Ekkor anélkül, hogy mi észre vettük volna, az ut melletti árokba telepedtek le.

Nagy volt tehát csodálkozásunk, midőn a táblából kijutva, nem láttunk magunk előtt ellenséget. Midőn azonban előbbre nyomulva, már körülbelül 10 lépésnyi távolságban voltunk az árokban elbujtakhoz, erős sortüzet bocsátottak ránk, de szerencsére golyóik mind a fejünk fölött haladtak el s igy bennünk nem sok kárt tettek. Ekkor azután innen is menekültek, de midőn látták, hogy mi az ágyuk felé tartunk, még futásközben időt vettek maguknak arra, hogy az ágyukat beszegezzék s igy bár 8 ágyut elfoglaltunk, egyiket sem lehetett haszuálni.

A mi táborunk állása az ellenséggel szemben nem volt a legelőnyösebb. Mi ugyanis az igmándi magaslatot, a bal szárny Ó-Szőnyt vette be s az ellenséget onnan nagy véráldozattal kiszoritva, ott telepedett le, a jobbszárny pedig még mindig az ácsi erdőt ostromolta, ahol az ellenség legerősebben tartotta magát. Nekünk tehát, kik még nagyszámu ellenséggel állottunk szemközt, egyik rész sem nyujthatott segitséget.

Észrevéve ezt az ellenség, Ó-Szőnyből kivert seregével a mi hátunk mögé akart kerülni, továbbá az ácsi erdőből, hol egy kissé lassitotta már a tüzelést, egy pár ágyut is a hátunk mögé akart küldeni, amit könnyü szerrel végrehajthatott volna, mert mi onnan felülről semmit sem láttunk.

De ekkor sebes vágtatva jön egy futár s tudtunkra adja, hogy sietnünk kell, mert az ellenség bekerit bennünket. Most már örültünk, hogy az elfoglalt nyolcz ágyu beszegezve volt, mert ugy sem vihettünk volna el belőlük egyet sem a visszavonulás alkalmával, mivel lovunk nem volt, s igy csak fegyver lett volna az ellenség kezében. De bármily gyorsan vonultunk is vissza, alig értünk ki a kukoricza táblából, már is erős kereszttüzbe fogott bennünket az ellenség, ami rendkivüli sok kárt okozott bennünk, mert a zászlóalj több mint 14 tisztet, egy-egy század pedig 25—30 embernél többet veszitett. Mivel ugyanarra vonultunk vissza, amerre jöttünk, megtaláltuk a főhadnagy holttestét is, kinek helyét hadnagyi czimmel, az őrnagy parancsára, én foglaltam el. Látszott, hogy az ellenség már járt erre, mert a főhadnagy már ki volt rabolva, pénzes táskájától, kardjától megfosztva. Egyik ujját, melyen a gyürüt hordta, levágták a kegyetlen rablók. Midőn igy kifosztva, megcsonkitva láttam szerencsétlen elődőmet, nem tudtam eltitkolni könnyeimet s zokogtam, mint egy gyermek.

De nem volt időnk tovább a halottnál időzni, mert gyors menetben kellett haladni, amit csak akkor lassitottunk meg,

midőn ágyuink megérkeztek. Eközben Görgei a főtiszti karral s egy csapat lovassággal érkezett hozzánk, amikor az után mi erősen kezdtünk tüzelni ágyuinkkal, annyira, hogy az ellenséget ágyuival együtt megállásra kényszeritettük. Igy tartottuk meg ezen állást egészen estig, akkor azután visszamentünk előbbi táborhelyünkre, hol örnagyunk, látva a megnegyedelt zászlóalját, sirva fakadt s zokogott, mint a gyermek, akit valami csinyjáért vertek meg. Ez volt a bosszuállása Görgeinek a fején kapott sebéért.

Pedig ez mind máskép is történhetett volna. Mert ha Görgei a Komáromon tul táborozó két hadtestet hátunk mögé rendeli s látva a mi előrenyomulásunkat, az egyik hadtest az ácsi erdőt, a másik Ó-Szőnyt megkerüli, az ellenséget teljesen tönkre teszszük, s ha meg nem menekül, a legnagyobb részét el is fogjuk. De igy a roppant véráldozattal sem értünk el semmit, s mindenki ugy látta, hogy az egész csata csak azért volt, hogy az alföldi magyar sereg ezáltal is gyengüljön. S még ha ilyen kiszámitás nem is játszott közre, csak Görgeit kell okoznunk a roppant vérontásért s ember veszteségért, mely itt történt, mert ha ő engedi, mi azokat az állásokat, a melyekért most oly erősen küzdöttünk, mielőtt még azt az ellenség megszállotta, mint már föntebb is emlitettem, könnyü szerrel, minden emberáldozat nélkül elfoglalhattuk volna.

Most már nyiltan beszélték a táborban minden felé, hogy Görgei el akarja árulni a magyar tábort, sőt Kökényesi ezredes is, ki az első parancsnoka volt zászlóaljunknak, sirva panaszolta nekünk, kik körülötte csoportosulva halgtatuk, hogy ha az alföldi seregekkel való csatlakozás nem segit meg bennünket, gyáván leszünk kiszolgáltatva az ellenségnek, mert Görgei már Komáromnál is leakarta rakni a fegyvert s ezen terve csakis Nagy Sándor erős ellenállásán tört meg.

A visszavonulás.

Mivel a harkályi magaslatokat az ellenség tartotta megszállva, utunk a Duna jobb partján el volt vágva, tehát a balparton kellett lefelé vonulnunk.

A mi zászlóaljunk ugy körülbelül 11 órakor ért Váczra. Mikor megérkeztünk a kijelölt táborhelyre, gulába raktuk a fegyvereket s imádkozni kezdtünk, de még be sem végeztük imánkat, midőn megdördültek az előttünk fekvő orosz sereg ágyui, mire mi is fegyvert ragadtunk.

Az orosz csapatok a learatott s már keresztbe rakott buza csomók mögül tüzeltek ránk, de innen csakhamar kiszoritottuk őket s üldözni akartuk, midőn hirtelen egészen váratlanul „állj!“ volt vezényelve. Meg kellett tehát állnunk s fél 1-től körülbelül 9 óráig egy helyből tüzelni az ellenségre, midőn pedig akkor a tüzelés megszünt, az egész arczvonalnak fegyverben kellett maradni másnap délelőtt 9 óráig. A gyöt-

relmek gyötrelmét állottuk ki ez alatt. Csaknem 24 óra hossza alatt egy falat kenyér, egy csepp viz nélkül részint az ellenség tüzének kitéve, részint fegyverben állva, egy helyben kellett maradnunk.

Nem annyira éhesek, mint szomjasak voltunk a nagy melegségben, nálunk pedig semmi sem volt, mert arra, hogy a rendes szokás szerint mindenki megkapja ugy a kenyérből, mint az italból a maga napi illetöségét, a csata előtt nem volt időnk, a csata után pedig, mint már föntebb is említém, nem volt megengedve.

Mihelyt azonban felváltottak bennünket, rögtön kiosztottuk az élelmet s jóllakva, pihenésre tértünk, hogy a fáradtságot kiheverjük. Este felé Kökényesi ezredes ismét eljött hozzánk keservesen panaszkodott, hogy Görgei megint azon van, hogy elvághassa utunkat s igy ne juthassunk el Szegedre, — mert ez volt a rendeltetési helyünk ; — azért nem engedé most is üldözni az orosz sereget, pedig ha ezt megtettük volna, bizonyára egyesülhettünk volna az alsó táborral.

Őrjáratokat mindkét tábor sürün bocsátott ki. Huszárjaink ezen alkalmakkal sok muszkát öltek meg, mert addig ingerelték őket, míg csatába nem bocsátkoztak, ahol pedig mindig ők hurták a rövidebbet.

Ottlétünk 3-ik napján egy félszázaddal én voltam kiküldve előőrsre s a legszélső balszárnyon, a hegyek lábánál elhelyezkedtünk. Mig csak virradni nem kezdett, a legnagyobb biztonságban voltunk, ekkor azonban sebes vágtatva hozza hirül a futár, hogy a magyar tábor elvonult, tehát mi is siessünk, mert különben rögtön elfognak bennünket a muszkák. Mi gyorsan meg is kezdtük a visszavonulást, de már ekkor hallottuk az ellenség lármáját s csakhamar meg is támadt bennünket egy orosz csapat. Most megkezdödött a küzdelem. Egy öreg tizedes, jó vivó és vitéz katona, az ellenség közül, még mielött az hozzánk sem ért, lelött kettőt, egyet pedig, ki lándzsájával egyenesen feléje tartott, miután előbb lovának fejére vágott fegyverével, ugy oldalba szurt, hogy szintén elesett. Ekkor azonban többen támadták meg s vitéz küzdelemben esett el végre. Mellettem egy Édes János nevezetü tizedes harczolt, ki nekem a legjobb barátom volt, szintén kapott szurást, mely azonban veszélyes nem volt.

Én egy velem szembe jövő muszkának, a zsigárdi csatában szerzett kardommal, ugy lecsaptam a lándzsáját, hogy ez a földbe furódott s mivel birtokosa nem tudta kikapni lábát hirtelen a kengyel vasból, lefordult a lóról. Egy másik azonban még abban a pillanatban keresztülszurta alsó karomat. De ez mind néhány percz alatt megtörténvén, az orosz sereg, tudva, hogy táborunk elvonult s bizonyos zsákmánynak képzelve bennünket, elrohantak előttünk s magunkra hagytak. De igy is körülbelül fele elveszett csapatunknak, s a többien is mindnyájan meg voltunk sebesülve hol itt, hol amott.

Balról mellettünk egy csekély hegyi patak volt, mely egészen Váczra vezetett. Ennek a medrében kezdtünk tehát megindulni, összeszedve, aki csak lábára állni tudott s egymás sebeit bekötözve, Vácz felé, hogy a főtábort, amelynek elvonulását a legutolsó pillanatig kétségbe vontuk, utolérhesük. Midőn Vácztól már nem messze voltunk, az előőrsökkel találkoztunk, melyek mellett egy pár ágyu is volt. Nem kereshettük, hogy ki melyik zászlóaljhoz tartozik, hanem gyorsan összetömörültünk s elállottuk Vácznak azt az utczáját, amelyen keresztül kellett hatolnunk, ha a fősereget utolérni akartuk. De itt nem sokáig tarthattuk magunkat, mert az ellenség látva, hogy az utczát elállottuk, az ágyukat azonnal nekünk állitotta, s mi kénytelenek voltunk az ágyutüznek utat nyitni s kétfelől a fal mellé állva, nézni a közöttünk elrepülő ágyugolyókat.

Az ellenség látva, hogy az utcza megnyillott, egy lovas csapatot küld ellenünk, mely erős rohammal támadott meg bennünket. A nagy por, mit a lovak vertek föl, továbbá a nagy lőporfüst között csak nagy nehezen lehetett felismerni egymást. Az ellenséges lovassággal csakhamar erős küzdelembe bocsátkozott kisded csapatunk. Egy nagy óriási muszka megragadott a mieink közül egy főhadnagyot, mintha csak a mesebeli óriás vette volna fel ellenfelét és akarta volna odább vinni, de mi segitségére siettünk bajtársunknak s szuronyainkkal leteritettük a hatalmas termetü ellenséget.

A muszka tábor nagy része a városon kivül várakozó helyzetbe tette magát; bizonyosan várta, hogy mi fog történni a bentlevőkkel.

Egy váratlan esemény azonban a legnagyobb veszélybe juttatá a győzelmében már biztos muszka sereget. Ugyanis, amint minket elhagytak és beljebb nyomultak a városba, egy utczába egész csapat szekér állta el utját, torlaszt képezve, s nem mehettek tovább. Vissza sem akartak jönni mifelénk, mert nem szerettek volna velünk még egyszer csatába bonyolódni. Egy jobb oldali kis utczába vonultak tehát be, amely a szőlők felé vezetett. A szőlők mellett azonban, egy domb megett, egy század Miklós-huszár volt elrejtve, s midőn meglátták a muszka csapatot, megvárták, mig előttük elhalad, azután pedig megtámadták s az egész csapatot lefegyverezték.

Hogy ezeket az eseményeket még jobban megérthessük, tudnunk kell, hogy Görgei még az élelmiszeres kocsikat is hátrahagyta, mintha csak szemlekirándulást tenne, ugy vonult el a táborral. De amint a paraszt fuvarosok az ágyuszót meghallották, rögtön befogtak és sebes vágtatva menekültek a muszka elől, Vácznak emlitett utczájában azonban annyira összetorlódtak, hogy nem tudtak tovább haladni s igy mintegy torlaszt képezve, tartóztatták fel az előre rohanó muszka csapatot.

Amint ezeket a minket vezénylő tiszt megtudta, hirtelen összeszedte a sereget, mely körülbelül két zászlóaljat tett

volna ki, s négy részre osztva, megkezdte vezetni a visszavonulást. A legnagyobb csapat elöl volt, oldalt egymástól két csapat haladt, hátul pedig a negyedik rész zárta be a menetet, ugy, hogy az egész csapat zárt keretben haladt előre, mialatt a sereg oldalán haladó ágyuink erősen tüzeltek az ellenségre. Igy haladtunk a legnagyobb rendben a főtábor után.

Egész Losonczig éjjel-nappal folytonosan éhen-szomjan, tüzelve az ellenségre, haladtunk, sehol meg nem állva, pédig csapatunkban nagyon sok volt a sebesült. Losoncz mellett folyik egy nagyobb patak, melynek hidját fölgyujtottuk magunk után s miután igy elmaradt az üldöző ellenség, kipihentük magunkat. A főtábor azonban mindent felemésztett előttünk, éhségünket és szomjuságunkat tehát most sem csillapithattuk.

Losonczra érve, a hadtestet, melybe mi tartoztunk, ott találtuk. Losonczon azonban csak két óra hosszáig volt szabad időznünk, amely időt arra használtam fel, hogy valami ételt és italt vegyek magamhoz. Legényem azonban csak lisztet és turót tudott kapni, de ezt oly ügyesen készitette el turós haluskának, hogy még soha olyan jól nem esett semmiféle étel.

Már estefelé volt, mikor elindultunk s mivel több éjjel nem aludtunk, olyan álmosak voltunk, hogy majd elaludtunk menet közben. Én egy tizedessel s 6 legénynyel hátra voltam rendelve az elmaradozók nógatására. Korán reggel egy faluba érkeztünk, melynek lakói szivesen fogadtak bennünket. Engem is megkinált egy ember szilvóriummal, amit, bár pálinkát nem szoktam inni, elfogadtam, mert nagyon szomjas és fáradt voltam.

De alig haladtunk ki a faluból, olyan rosszul lettem a szokatlan italtól, hogy sehova sem tudtam menni tovább, sőt még vezetni sem tudtak, mert a szemem erővel léragadt mindig. Lefektettek tehát egy nyárfa tövébe s ott hagytak. Én oly mélyen elaludtam, hogy midőn a sebesültek összeszedésére kiküldött szekérre feltettek, nem vettem észre. Itt aludtam jó izüen egészen az uzsonna időig. Midőn felébredtem, elbámultam, hogy két sebesült mellett fekszem, de midőn kérdésemre a két sebesült elmondta, hogy hol vettek föl, mindjárt eszembe jutottak a reggel történtek s mivel már egészen jól éreztem magam, gyorsan felugorva, siettem a zászlóalj után. Midőn utolértem, ujra előbbi helyemet akartam elfoglalni hátul, itt azonban már egy másik tiszt volt, mert a tizedes jelentette a bajt, mely ért. Századosunk, mikor igy friss egészségben meglátott, nagyon örült, mert azt gondolta, hogy a bajnak komolyabb következményei lesznek.

Késő este mentünk keresztül Miskolczon, melynek tulsó oldalán egy kis patak mellett tábort ütöttünk s kiosztottuk az élelmi szereket, amelyek nemsokára utánunk érkeztek meg.

Most már mindenki csillapithatta éhségét és szomjuságát egyaránt s kipihente magát az árnyas fasor alatti zöld füben, mely a patak szélén huzódott és terült el.

Váczról Nagy Sándor hadteste már előbb Miskolczra ért, tovább azonban nem mehetett, mert neki a Miskolcztól jobbra eső hegyek közé kellett vonulni s itt a muszkákat bevárni. A távolság köztünk és az ő tábora közt csakis két ágyu lövésnyi volt.

Fél tizenegy óra tájon, amikor a csata megkezdődött, nem csak az ágyuszót hallottuk, hanem láttuk az ágyuk füstjét is. Nagy Sándor tábora erősen küzdött az ellenség ellen. Mi vártuk, hogy bennünket is oda fognak vezényelni, de ez nem történt meg s csak messziről kellett nézni a nehéz küzdelmet.

Zugott az egész tábor, hogy miért nem vezénylik az ellenség ellen, miért fárasztják és veszik el bátorságát a hosszu utak, éhség és szomjuság által. Mert a Vácztól Miskolczig tartó utat nehezebben vették föl a katonák, nehezebben vette föl az egész sereg, mint az egész hadjárat csatáinak nehézségeit.

Nagy Sándor csaknem egészen estig tartóztatta az orosz sereget, azután azonban visszavonult Miskolcztól Kassa felé, hogy igy a patak szélén táborozó fővezérnek, t. i.: Görgeinek utat nyisson az oldalt támadásra. A fővezér azonban ehelyett 5—6 huszárból álló őrjáratot küldött ki, mintha csak figyelmeztetni akarta volna az orosz sereget, hogy vigyázzon, mert itt oldalt is van egy erős magyar sereg. A muszka tábor pedig, mintha elértette volna a figyelmeztetést, azonnal visszafordult s egész éjjel a hegy lábánál táborozott, mialatt Nagy Sándor tábora is kipihenhette magát.

Reggel ellenünk fordult a muszka sereg, de mi hamarosan visszavertük őket a hegyekbe s déltájon már ujra tábort ütöttünk a csata szinhelyén. Mindenki azt a helyet tartotta meg, ahol a csatában állott s igy történt meg az élelem kiosztás, igy a főzés és az étkezés is.

Este azonban elinditottak bennünket, s mentünk egész éjjel. Reggel egy faluba jutottunk, mely egy kis dombocskán feküdt. A felső részén egy halom emelkedett, mely ugy nézett ki, mintha mesterségesen emelték volna; ezzel szemben pedig egy lapály terült, melyen tul egy patak folyt s mellette egy tölgyerdő zöldelt.

A mint az ellenség észre vette, hogy mi a Miskolczi lapályt elhagytuk, nyomban utánunk indult s követett bennünket egész éjjel. S még el sem helyezkedtünk egészen a faluban, már megszólaltak az előőrsök ágyui, jelezve, hogy az ellenség támadásra készül.

A mi zászlóaljunk a falu előtt lévő domb mellett volt felállitva csatárlánczba; hátunk mögött állott az előőrsöt képező csapat. A domb tetején 4 ágyuval állott a tüzérség és sürün bocsátotta golyóit a mindinkább közeledő ellenségre.

Adósok azonban ezek sem maradtak, s olyan erős kartácszáport bocsátott ránk, amilyenben még soha sem voltunk. Csak az volt a szerencsénk, hogy a patak partja iszapos s bentebb is a homok oly laza volt, hogy a beleütődött ágyu golyó nem ugorhatott fel s bennünk nem sok kárt tehetett.

De különben is a patak partja oly magas volt, hogy csak a fejünk látszott ki mögüle s igy is könnyen védhettük magunkat az ellenség golyói ellen. Csak egy tót fiu mutatott rendkivüli félelmet az ellenség golyóitól s többször beleugrott elölük a vizbe, ugy, hogy végre ugy nézett ki, mint egy ürge, melyet kiöntöttek. Haragudtam is rá, de mulattunk is rajta.

Ezalatt két zászlóalj az erdőbe csapott, a huszárság pedig egyenesen az ellenség ágyuinak tartott, melyekből erős kartácstüz fogadta. De mikor a huszárok ennek daczára is feltartóztatlanul haladtak előre, 2 ágyu menekült 4 pedig a huszárok kezébe került.

Ezalatt az erdőn tul is erős ágyuzás fejlődött ki, amelyben mi nem vettünk részt, s csak távolról halgattuk az ágyuk moraját, mely mindig jobban-jobban csendesen, végre egészen elhallgatott. A mint az üldöző csapat is visszatért, a domb mögé vonultunk s ott tábort ütöttünk.

Itt kikaptuk a napi élelmet s miután jóllaktunk s magunkat kipihentük, este tovább haladtunk s ujra egy patak mellett foglaltunk állást. A minket ide is követő muszkákat ismét visszavertük s éjjel ujra utnak indulva Tarczalnál állapodtunk meg, ahol az ellenséggel legutolsó összeütközésünk volt.

Tokajnál átkelve a Tiszán Vámos-Pércsen állapodtunk meg. Itt pontosult össze Görgei egész hadseregé, kivéve Nagy Sándort, ki 8 ezer emberével Debreczen mellett várta be az orosz sereget, s azon tudatban, hogy Görgei oldalt fog támadni, felvette a négyszeres, ágyuira nézve huszszoros erővel a harczot s tartotta magát egészen estig, csak akkor kezdve meg a visszavonulást, midőn látta, hogy segitséget nem kap.

Görgei a Vámos-Pércsi toronyból nézte az egyetlen küzdelmet a helybeli lelkészszel együtt. „Izzad most Nagy Sándor!“ mondja Görgei s mikor erre kérdezé tőle a lelkész, hogy miért nem küld neki segitséget, csak ezt felelte: „Minek állott velök szembe?“

Mi pedig, hallva a nehéz küzdelem zaját, tomboltunk a táborban, hogy miért nem vezetnek bennünket az ellenségre, mikor csak egy erdő választ el bennünket tőle, amelyen nesztelenül keresztül hatolva, a legnagyobb előnynyel támadhattuk volna meg őket oldalban. Igy a muszka tábort egészen tönkre tettük volna, mivel többen is voltunk, s hozzá egy lengyel vezér, mint előre megirta Görgeinek, a csata hevében átállott volna hozzánk. Görgei azonban még csak nem is gondolt arra, hogy az ellenséget megtámadja és tönkre tegye, hiszen ezáltal régi terve: a magyar sereg megsemmisitése dőlt volna romba.

A vitéz lengyel vezért pedig a világosi fegyver letétele után Görgei rutul elárulta Paskievicznek, az orosz fővezérnek, aki Nagy-Váradon főbe is lövette a vitéz lengyelt, kinek sirját Nagy-Várad még maig is a legnagyobb szeretettel őrzi és gondozza.

Most már az olvasóra bizom az eddig felsorolt tények birálását. Könnyen belátható, hogy Görgei Debreczennél a muszka sereget akarta kimélni, midőn nem támadott, mert ha támad, a biztos győzelem nemcsak lelkesedésünket és bátorságunkat idézte volna elő, hanem seregünknek lőpor- és fegyverkészletét is tetemesen megnövelhettük volna a muszkáktól elfoglalt ágyukkal és fegyverekkel.

De Görgeinek a magyar sereg megsemmisitése volt czélja s ezáltal az orosz sereg dicsőségre juttatása, mert hiszen — mint Paskievicshez Nagy-Váradra intézett leveléből kitünik — ő szintén az orosz seregbe akart átlépni.

Másnap megindultunk Vámos-Pércsről Nagy-Várad felé s egészen Aradig mentünk. A Marost azonban nem léptük át, bár még ekkor jókor egyesülhettünk volna a Maroson tul fekvő magyar táborral, amikor azután csak a német hadsereggel állottunk volna szemben. Ezt pedig mielőtt az orosz sereg, mely 8—10 napi hátrányban volt, megakadályozhatta volna, tökéletesen szétvertük és megsemmisitettük volna. Ha igy teszünk, rendkivüli előnyt nyerünk, mert akkor az orosz sereg is egészen másképen gondolkozik.

Ekkor már a kormány is belátta Görgei átkos tervét s hogy attól eltéritse, az utolsó eszközhöz nyult: lemondott és Görgeit teljhatalmu dictatorrá nevezte ki, remélve, hogy a nagyravágyásában igy kielégitett fővezér ismét a magyar ügy diadalra juttatása mellett fog harczolni.

Görgeit azonban még ez sem tartóztatta vissza tervének végrehajtásától s ezután is azon volt, hogy a magyar sereget minél előbb rábirja a fegyver lerakására.

Kossuth tisztán látván Görgei végczélját, még azon éjjel elmenekült Aradról Lugosra egy darabig gyalog, azután pedig kocsin Bem táborába, akivel azután török földre menekült.

Görgei ezalatt — mint mondják — mindent igért a főbb tiszteknek, hogy őket a fegyver lerakására birja. Azzal biztatta őket, hogy mindazok, akik az orosz seregbe átlépni óhajtanak, ugyanazon ranggal léphetnek át abba, amilyent a magyar hadseregben viseltek. De még sem annyira ez, mint az az igéret birta a főtiszteket a beleegyezésre, hogy ha megadják magukat, az orosz fővezér a czárnál és az uralkodó háznál kifogja eszközölni, hogy az V. Ferdinánd által szentesitett alkotmány ujra életbe lépjen. A honvédség ujra helyre álljon és a tisztek helyeiket elfoglalhassák.

Most Görgei maga ment át az orosz hadseregbe, hogy ott a fegyverlerakás idejéről és helyéről tanácskozzék, de hogy

azokról, melyeket Görgei a főtiszteknek igért, még csak szó sem volt, sem Görgei, sem az oroszok részéről, semmi sem bizonyitja jobban, mint a világosi fegyverletétel után következő szomoru idők.

Másnap az egész sereg parancsot kapott, hogy a világosi sikra vonuljon. Midőn itt a nagy sereg összegyülekezett, még bátorság és harczvágy szállta meg keblünket; de midőn tudtunkra adták, hogy a fegyvert le kell raknunk, rendkivüli csüggedés fogott el bennünket.

A hadsereg száma azon éjjel már felére apadt, s nagyon sokan az Erdélyben táborozó magyar hadtestekhez menekültek. Mi pedig a legnagyobb kinnak és gyötrelemnek kitéve, ott maradtunk. Tudva azt, hogy ha a fővezérünk akarja, győzhettünk volna, nagyon nehezünkre esett letenni a fegyvert. A fegyver lerakás után kinos érzet fogott el mindnyájunkat. A huszár lovát, a gyalogos fegyverét siratta, egymás nyakába borulva zokogtunk. Őrnagyunkat egész nap nem láttuk s századosunk is eltünt. Most összeszedtük a zászlóalj összes iratait s egy rakásra hordva, meggyujtottuk. Példánkat követte a többi zászlóalj. Azután a zászlót, hogy az ellenség kezébe ne kerüljön, széttéptük s mindegyikünk magához vett belőle egy kis darabkát.

Mire az orosz tábor megérkezett, töltényeink és fegyvereink is meg voltak semmisitve. Ekkor a tiszteket — kik között én is voltam — előre vezényelték, azután csak oldalfegyverünket hagyva meg, Szőlősre kisértek s ott egy szük udvarra beszoritva, reggelig nyomorgattak bennünket.

Reggel már az egész tábort Szőlősre kisérték s most már minket is kieresztettek a szük helyről s a sereggel együtt kisértek tovább. A mint megyünk, már messziről látom, hogy egy nagy kukoricza táblához közelitünk, amely igen alkalmas lett volna a szökésre. Tervemmel hamar készen voltam s midőn a kukoricza táblához értünk, a mellettem haladó cserkesz elámitásával sikerült bejutnom a kukoricza közé. Fölhasználva az alkalmat, amilyen gyorsan csak lehetett, menekültem a kukoricza között, anélkül, hogy a muszka észre vette volna szökésemet. Már mindig gyengébb lett a távozó tábor zaja, mig végre csak néha-néha halottam tompa morajt, a miből azt következtettem, hogy már jó távol vagyok az országuttól.

Elhatároztam tehát, hogy ha lehet, éjszakára emberi szállást keresek, mert egyáltalában nem szerettem volna ugy éhesen és szomjasan tölteni az éjet a kukoricza között. Kifelé iparkodtam tehát, midőn egyszer csak emberi hangok ütötték meg a fülemet. Arra felé irányoztam tehát lépteimet, bár hogy magyarul vagy más nyelven beszélnek-e, nem tudtam még eléggé kivenni.

Meghuztam tehát magam s csendesen hallgatóztam. Azon körülményből, hogy a gyenge hang mindig egy helyről hallatszott, azt következtettem, hogy ezek is szökevény magyarok,

mert ha az ellenség őrjárata vagy valamelyik portyázó csapata lett volna, nem maradt volna egy és ugyanazon helyen. Most már közelebb huzódtam a helyhez, a honnan a zaj hallatszott, s ekkor tökéletesen kivehető volt, hogy magyarul beszélgetnek egymás között s bizonyosan az orosz elől szöktek meg. Mindazáltal mindaddig, mig egészen meg nem láttam őket, óvatosan és lassan haladtam előre, ekkor azonban felugrottam s sebesen csörtettem feléjök, mire ők ijedten akartak menekülni.

Félénkségükön még elkeseredésemben is elnevettem magam s kiáltottam nekik, hogy ne fussanak, mire ők megállottak és bevártak. Midőn oda értem, rögtön felismertek, de én is megismertem őket: egy öreg tizedes volt az egyik, a másik pedig egy fiatal őrmester, mind a kettő az én századomból. Egymás nyakába borulva sirattuk ,gyászos sorsunkat, azután pedig tanácskoztunk, hogy mérre vegyük utunkat. Elhatároztuk, hogy egyenes vonalban fogunk haladni mindaddig, mig a kukoriczából ki nem érünk. Már akkor az ozsonna idő is elmult, s bizony már nagyon éhesek voltunk.

A mint a kukoriczából kiértünk, egy dülőre jutottunk, mely mellett egy csatorna vezetett el. Ezen nem lehetett átmenni, nekünk okvetlenül át kellett volna menni a tulsó oldalra, melyet még szabadnak gondoldoltunk. Ekkor észrevettük, hogy jó távol tőlünk a csatorna tulsó partján ismét egy tábla kukoricza van, ami arra engedett következtetni, hogy ott bizonyosan van átjáró. Megindultunk tehát arra, de midőn épen elindultunk, vettük észre, hogy távolról muszka lovasok is közelednek felénk; kiabálásukat is hallani lehetett már. Mi is gyorsan lóra kaptunk — azaz a mi lábunkra — s mielőtt a muszka lovasok utolértek volna bennünket, a hidon, mely csakugyan ott volt a kukoricza végével átellenben, átkeltünk a tulsó partra, hova azonban a muszka lovasok nem követtek bennünket. Mikor a kukoriczában haladtunk, távolról jövő zugást hallottunk, mely annál jobban erősödött, mennél tovább mentünk ezen irány felé.

Mikor a kukoriczából kiértünk, egy nagy malom előtt állottunk, melynek becsületes gazdája nagyon szivesen fogadott s egészen jól tartott bennünket. Innen elindulva s a szőlőkön, hol őszi gyümölcscsel kinált meg bennünket a csősz, keresztül egy nagy dinnye földre jutottunk, hol a csősz jószivü felhivása folytán dinnye evéshez fogtunk, midőn három huszár is hozzánk érkezik, aminek mi nagyon örvendettünk. Ők is hamarosan letelepedtek mellénk, midőn a csősz távolra mutatva, hirül adja, hogy valami lovasok közelednek. A huszárok mindjárt felismerték, hogy azok muszkák. Mi erre a szóra mindnyájan felugráltunk, de a huszárok, kik már áhitoztak egy kis csete-patéra, bátoritottak bennünket, hogy csak várjuk be őket, nem sokan vannak. Felállottunk tehát s elhelyezkedtünk, felfegyverkezve a huszárok karabinjával s várva a közeledő ellenséget.

Mikor már lőtávolba jutottak, rájuk sütöttük fegyvereinket, mire egy muszka azonnal elesett, de a megmaradt négy meglátva a huszárokat, azok felé vágtatott. A tizedes most ujból megtölté fegyverét s ismét lelőtt vele egy muszkát. Ekkor a megmaradt három lovast megtámadták a huszárok, kettőt lekaszaboltak, egy pedig elmenekült. Az elesett ló nyergét s mindent, ami rajta volt, a csősznek ajándékoztuk, a négy lovat pedig összefogdostuk, s miután még egy darab ideig lakmároztunk a dinnyéből, megindultunk Simánd felé, a mely oláh falu tőlünk nem messze esett. Simándra érve, felkértük a birót, hogy nekünk, mint lovainknak gondoskodjék élelmi szerekről. A biró külön-külön akart bennünket elszállásolni, de mi nem egyeztünk ebbe bele s igy a falu házához hozatta a szükséges élelmi szereket. Egyszersmind két embert is állitott a lovak őrizetére, továbbá, hogy ha nekünk szükségünk lenne valamire, elküldhettük. Sok oláh gyült egybe nézésünkre, mert Simánd, mint már emlitém, oláh falu, de lakossága nem olyan vad, mint az erdei oláhok. Fáradtak voltunk nagyon és lenyugodtunk csakhamar. Reggel már korán elhozta a biró reggelinket, mire mi érzékenyen bucsut vettünk egymástól, mert Simándnál utunk elágazott. Én haza mentem, a két honvéd Battonyára, a huszárok pedig szintén egy csoportba mentek, nem tudom hova. Én már az nap megérkeztem haza, még pedig azon muszka lovak egyikén, amiket a muszka lovasoktól a dinnye földön elvettünk. Otthon nagyon csodálkoztak, hogy mint gyalog honvédtiszt, muszka lovon jöttem haza.

Hogy milyen rosz volt azoknak dolga, akik azt hivén, hogy a muszka hadseregbe sorozzák be őket, engedték magukat Nagy-Váradra s onnan Sarkadra kisértetni, azt mindenki tudja.

Én augusztus 16-tól, mert akkor érkeztem haza, egész deczember közepéig bujdostam, de belátva, hogy előbb-utóbb ugyis elfognak, magam jelentkeztem, mire minden vizsgálat nélkül engem is besoroztak s elvittek bennünket Szegedre, hol felöltöztettek bennünket, amilyen nevetségesen csak lehet. Rám például, ki alacsony termetü vagyok, olyan hosszu pantallót adtak, hogy a visszahajtása a czombomig ért s még akkor is hosszu volt. Adtak azután egy frakkot, melynek farka leért egészen a sarkamig s tele volt vérfoltokkal. Sapkámba is amit kaptam, három zsebkendőt beletettem, mégis mindig a nyakam csigáján lógott. A frakkot ki akartam tisztitani a vértől, de ezt megtiltották, söt majd becsuktak érte. Ehhez hasonló öltözetet kapott mindegyikünk. A hosszabbaknak meg olyan nadrágot adtak, hogy alig érte a térdüket. Igy kisértek bennünket Pestre a lánczhidon keresztül, hol a hidfőnél már nagy néptömeg várt bennünket, s midőn megláttak igy elesufitva, a legnagyobb részök sirva fakadt, pénzzel és szivarral kináltak bennünket, de ezt a százados megtiltotta.

Ekkor egy főtiszt jött elénk s miután egy kis időt kap-

tunk; hogy ismerőseitől mindenki elbucsuzhassék, ismét kisértek tovább, egyik állomásról a másikra. Ugy az első, mint a többi éjjel sokan megszöktek közülünk, ami az anélkül is haragos századost egészen dühössé tette. Eddig minden éjjel egy nagy csürbe vagy ilyesféle helyre zártak bennünket, de most rendelet jött, hogy minden faluban vagy városban külön helyen szállásoljanak el bennünket. Igy Magyar-Óváron egy sváb asszonyhoz jutottam szállásra, kinek fiatal nős fia volt. Egy nap ezek tanyájukra menve, engem is magukkal vittek, mivel mindnyájának megnyertem a rokonszenvét. Mikor kiértünk a városból, velünk szemben jött egy német tizedes, aki, amint engem a kocsin meglátott, azt állitotta, hogy szökni akarok, feltartóztatott, s bár én is, meg a fiatal sváb is erősen állitottuk, hogy a szökés szándékomban sem volt, egyenesen a századoshoz kisértetett. Utközben azon ház előtt kellett elmennünk, ahol szállva voltam; a fiatal asszony épen kint állt, s midőn megtudta, hogy engem hogyan és miért fogtak el, szaladt apósához, s hirül adta neki, hogy engem elfogtak, azután pedig futott utánam.

Midőn a tizedes, mint szökevényt átadott a századosnak, ez annyira dühös lett, hogy kirántva kardját, felém szurkált; de ekkor minden engedelem nélkül nagyot sikoltva, berohan a fiatal menyecske s kéri a századost, hogy ne öljön meg engem, mert én semminek sem vagyok az oka, hanem inkább ölje meg őt, mert egyedül ő a hibás, mivel ő ösztönzött, hogy menjek ki férjével a tanyára. A százados végre magához tért dühösségéből s miután biztositottam, hogy nem fogok megszökni tőle, sőt másokat is inteni fogok, hogy meg ne szökjenek, szabadon bocsátott. A fiatal menyecske össze-vissza csókolt örömében, hogy megmenthetett a bizonyos haláltól, mert szentül megvolt győződve, hogy a dühös százados darabokra vagdalt volna, ha ő nem jő segitségemre. Bizony én is azt hiszem, hogy ő nélkülök akkor pórul jártam volna.

Másnap jókor reggel meginditottak bennünket s nehány nap mulva megérkeztünk Bécsbe. Amint Bécs falai közé értünk nagy néptömeg gyült egybe s szidalmakban tört ki, látva csufos ruháinkat s rendkivüli fáradtságunkat. A zugás és moraj annál nagyobb volt, mentől beljebb mentünk a városba s a százados, ki bennünket vezetett, már attól félt, hogy megkövezik, midőn a legnagyobb örömére megérkeztünk a rendeltetési helyre, ahol már biztonságban volt.

Pár nap mulva itt uj ruhákba öltöztettek bennünket, s elkisértek mindenkit abba az ezredbe, amelybe besorozva volt. Az én ezredem Frálébergben volt s ebben töltöttem 10 évet, minek következtében tervem, hogy mérnöki pályámat bevégezhessem, megsemmisült.

Azt itt előadottak által akartam leirni röviden a 65-ik zászlóaljnak pályafutását s abban az én működésemet a szabadságharczban.

ZMNE
Egyetemi Könyvtár
L. sz.: 131479

ZMKA
Nyílt könyvtár
7125901
DR

M
1